

Seinäjoen kaupungin hakemus ympäristöministeriölle kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi Seinäjoelle

Seinäjoen kaupunginvaltuusto on 25.1.2016 § 3 hyväksynyt Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen sekä aluetta koskevan hoito- ja käyttösuunnitelma luonnoksen. Seinäjoen kaupunginhallitus esittää tällä hakemuksella ympäristöministeriölle hakevansa maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, muutos 1129/2008) mukaisen kansallisen kaupunkipuiston perustamista Seinäjoelle.

MRL 68 §:ssä 1 mom.

*”Kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- tai luonnonmaise-
man kauneuden, luonnon monimuotoisuuden, historiallisten ominaispiirteiden
tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai muiden
erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa kansallinen
kaupunkipuisto.”*

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston pinta-ala on noin 59 km², josta maa-
alueita on noin 53 km². Alue on Seinäjokea pitkin noin 25 km pitkä ja Alajoen
lakeuden ja Paukanevan kohdalla noin 10 km leveä.

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston hakemus koskee maa- ja vesialueita
sekä kiinteistöjä kaupunginosista Keskusta 1, Marttila 2, Uppa 3, Kivistö 4, Itik-
ka 7, Kaspero 8, Alakylä 9, Jouppila 10, Törnävä 11, Hallila 12, Jouppi 13, Huh-
tala 14, Kärki 15, Soukkajoki 18, Pajuluoma 20, Simuna 21, Niemistö 22, Ki-
tinoja 26, Kylänpää 27 ja Nurmo 51. Aluerajaus on esitetty liitekartassa 4.

Yleiskuvaus

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston alue on jaettu toimintojensa perusteella
kolmeen aluekokonaisuuteen: metsien, vuorien ja soiden alueeseen, kaupunki
ja asutus -alueeseen sekä arvokkaisiin maisema-alueisiin. Metsien, vuorien ja
soiden alueet toimivat kaupunkilaisten liikunta- ja virkistysalueina. Kaupungin
keskustan alueelle keskittyvät puistot, asutus sekä kulttuurihistoriallisesti mer-
kittävät rakennetut ympäristöt. Alueen pohjoisosan valtakunnallisesti ja maa-
kunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat pääosin viljelyskäytössä.
Alueen kokonaispinta-ala on noin 59 km² ja maankäyttö- ja rakennuslaissa tar-
koitettuja erityisiä arvoja on alueella runsaasti.

Kansallisessa kaupunkipuistossa on mukana sekä valtakunnallisesti että maa-
kunnallisesti merkittäviä maisema-alueita yhteensä noin 3200 ha. Kaupunki-
puiston alueella on useita eri päätöksin suojeltuja luonnonsuojelualueita ja Na-
tura 2000 – ohjelmaan kuuluva suo noin 583 ha.

Seinäjoen kaupunkipuiston erityisarvoihin kuuluvat Suomen suurimmat tulvasuojelutyöt. Näitä ovat Seinäjoen oikaisu-uoma ja Kyrkösjärven tekojärvi, jotka valmistuivat 1980-luvun alussa. Kyrkösjärven pinta on noin 40 metriä Seinäjoen kaupunkikeskustaa korkeammalla ja sen korkeusvaihtelu on jopa kaksi metriä. Yli kaksisataa vuotta kestäneet vesienjärjestelyt ovat vaikuttaneet merkittävästi kaupunkikehitykseen ja muotoilleet kaupungin ilmettä.

Seinäjoen ensimmäinen keskus, sen historiallinen ja teollinen alku sijaitsee Törnävän kaupunginosassa, entisen Östermyran kartanon, ruukin ja ruutitehtaan mailla, Seinäjoen varressa noin kahden kilometrin päässä nykyisestä keskustasta. Ruutitehtaan kukoistus ajoittui 1800-luvun puoleen väliin. Törnävän alueen historiallista ja rakennustaiteellista merkittävyyttä lisää joen länsirannalle perustetun Törnävän piirimielisairaalan kokonaisuus, joka edustaa pääosin 1920-luvun klassismia. Törnävän historiallinen alue on kokonaisuudessaan valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Seinäjoen toinen keskus, nykyinen liikekeskusta, syntyi rautatieaseman läheisyyteen. Risteysaseman tuntumaan kehittyi nopeasti taajaväkinen kaupallinen keskus, jota vieläkin muistellaan ”kurakauppalana” katurakentamisen ja savisen maapohjan tilaa kuvaten. Rautatieaseman läheisyyteen joen itärannalle nykyiseen Marttilaan valmistui vuonna 1931 lääninsairaalan alue, joka nykyisin toimii kampusalueena rakennettuine puistoineen. Lääninsairaalan alue on maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Kauppalan ja seurakunnan kasvuun ja sen johtajien kaukonäköisyyteen perustuu kaupungin kolmannen keskuksen, nykyisen kulttuuri- ja hallintokeskuksen rakentaminen. Aalto-keskus on silloiseen väkilukuun ja kaupungistumiseen nähden ainutkertainen hanke ja nykyisellään ehdottomasti Seinäjoen kaupungin imagokeskus. Aalto-keskus on kokonaisuudessaan valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Nämä kolme keskittymää olivat vuosikymmeniä kaupunkirakenteellisesti erillään toisistaan. Kaupunkirakenteen tiivistymisen myötä erilliset keskusalueet ovat olleet samaa kaupunkirakennetta vasta noin 1970-luvulta lähtien.

Seinäjoen lisäarvo Suomen kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa

Seinäjoki on kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa aiempiin verrattuna erilainen kohde sisämaajokiympäristönsä ja nuoren historiansa vuoksi. Seinäjoen kansallinen kaupunkipuisto nojautuu Seinäjokeen, joka juoksee sinisenä nauhana kaupunkikeskustan läpi. Joki yhdistää toisiinsa Seinäjoen kehityksen solmukohtat: Törnävän kartanon, kaupunkikeskustan, arvokkaat maisema-alueet sekä maan suurimmat tulvasuojelutyöt. Seinäjoen kaupunkipuiston erityisarvoihin kuuluvat Suomen suurimmat tulvasuojelutyöt, jotka saatiin valmiiksi 1980-luvun alussa, jolloin Seinäjoen oikaisu-uoma ja Kyrkösjärven tekojärvi valmistuivat. Yli kaksisataa vuotta kestäneet vesienjärjestelyt ovat vaikuttaneet merkittävästi kaupunkikehitykseen ja muotoilleet kaupungin ilmettä.

Tulvasuojelutöiden muokkaamat ympäristöt on hyödynnetty tehokkaasti virkistyskäytössä. Kyrkösjärven tekojärven ympäristön laajat virkistys- ja ulkoilualueet ovat ahkerassa käytössä ja alueella on useita esteettömiä reittejä sekä elämyskohteita. Kyrönjoella sijaitseva Malkakoski on maisemallisesti merkittävä tekokoskialue, joka sijaitsee Ylistarossa Malkamäen kylässä, noin 20 km Seinäjoelta pohjoiseen. Malkakoski on Seinäjoen viimeisimpiä vesistö rakentamisia ja se on koskimelojien ahkerassa käytössä. Seinäjoen oikaisu-uomaa, Seinäjokea ja Kyrönjokea pitkin kulkee 25 km pitkä Lakeuden jokiluontopolku. Reitillä on 7 laituria ja 30 opaskylttiä. Kyltit kertovat pohjalaisen jokiluonnon ja jokirakentamisen ihmeistä.

Kaupunki ja sen ympäristö ovat vahvaa maatalousaluetta, mitä kuvaa edelleen maataloustuotannon ja kaupunkikeskustan läheisyys. Maatalousalueiden läheisyys kertoo myös kaupungin nuoresta historiasta. Kaupunkipuiston alueella on noin 3200 ha viljelykäytössä olevia arvokkaita maisema-alueita sekä 583 ha laajuinen Paukannevan Natura 2000 –ohjelmaan kuuluva suoalue.

Kaupunkipuistoalueella Niemistössä on säilynyt lukuisa määrä kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja rakennusryhmiä, jotka sijaitsevat nauhamaisesti laajan agraarimaiseman reunamilla. Suurin osa kohteista sijaitsee Ilmajoen Alajoen valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella. Seinäjoen kansallinen kaupunkipuisto sisältää rakennetun ympäristön kohteita 1700-luvun talonpoikaispihapiireistä Alvar Aallon modernismiin saakka.

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston tunnetuin ja yksi merkittävimmistä yksittäisistä kohteista on Alvar Aallon suunnittelema, valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Alvar Aalto hallinto- ja kulttuurikeskus. Aalto-keskus kuuluu paitsi yksittäisinä rakennuksina, myös kokonaisuutena modernin suomalaisen arkkitehtuurin merkkiteoksiin. Monumentaalirakennusryhmää pidetään suunnittelijansa ehyimpänä kaupunkirakenteellisena luomuksena ja se on yksi merkittävimpiä arkkitehtonisia kokonaisuuksia Suomessa. Aalto-keskus on Alvar Aallon ainoa kokonaisuudessaan toteutunut hallinto- ja kulttuurikeskus. Kokonaisuuden ylle nouseva Lakeuden Ristin kellotorni hallitsee koko Seinäjoen kaupunkikuvaa. Se on tärkeä maamerkki ja matkailukohde, sekä erittäin voimakas imagotekijä paitsi Seinäjoen kaupungille myös koko maakunnalle.

Kansallisen kaupunkipuiston alueella järjestetään joka kesä lukuisia suuria yleisötapahtumia, jotka levittäytyvät pitkin kaupungin eri osia ja muuttavat kaupunkipuiston alueita tapahtumakentiksi. Kansallinen kaupunkipuisto on osa voimakkaasti kasvavan Seinäjoen kaupungin modernia kaupunkirakennetta.

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston alueella on toteutettu useita mm. maaseudun kehittämissuunnitelman rahoitusta hyödyntäneitä yhteisöinvestointeja ja toiminnallisia kehittämishankkeita. Näissä hankkeissa erityisenä painopisteenä on ollut esteettömän ja elämyksellisen liikunta- ja luontoympäristön kehittäminen. Hankkeiden suuri määrä kertoo vahvasta kansalaisaktiivisuudesta ja yhteisöllisyydestä, joka on voimavara myös Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston tulevalle kehittämiselle.

Ympäristöministeriön kansalliselle kaupunkipuistolle laatimien kriteerien täytyminen

1. Sisällön kriteeri

”Kansallisen kaupunkipuiston täytyy sisältää kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnonalueita, kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen sekä puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita.”

Seinäjoen kansallinen kaupunkipuisto sisältää laajoja kaupunkiluonnon monimuotoisuutta ja vaihtelevuutta ylläpitäviä alueita, jonka rungon muodostavat Seinäjoen kaupungin halkaiseva Seinäjoki, itäpuolella kulkeva Pajuluoma sekä luoteis- ja pohjoisosissa kulkeva Kyrönjoki. Rannoilla on sekä luonnontilaista ympäristöä että kaupunkiympäristölle tyypillisiä rakennettuja puistoalueita. Joet luovat kaupungin keskustaan monimuotoiset luontoa, vesistöjä ja virkistykseen liittyviä toimintoja yhdistävät väylät. Alueen monimuotoisuutta lisäävät myös Kyrkösjärven tekojärvi, joka liittyy laajaan Kyrkösjärven ja Jouppilanvuoren metsäiseen virkistysalueeseen sekä kaupunkipuistoalueen pohjoisosien arvokkaat maisema-alueet, kuten Paukanevan Natura 2000 -ohjelmaan kuuluva suojelualue ja valtakunnallisesti arvokas Ilmajoen Alajoen viljelymaisema. Alajoen viljelymaisema jatkuu pohjoiseen maakunnallisesti arvokkaana maisema-alueena.

Seinäjoen kaupungin kehitykselle kiistattomasti tärkein ympäristö on Seinäjoen varteen vuonna 1798 perustettu Östermyran kartano ja ruukki, joka on ympäristöineen valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen alue. Kartanon nimi on vaihtunut nykyään paremmin tunnetuksi Törnävän kartanoksi 1900-luvun alussa. Törnävän kartano ja sitä ympäröivä puistoalue kertovat rakennuksineen ja raunioineen kartanon monivaiheisesta historiasta 1800-luvun taitteesta lähtien.

Seinäjoen ensimmäinen rakennettu puisto on ollut joen vesimaisemaan liittyvä Östermyran kartanonpuisto, joka on perustettu 1830-luvun alussa. Kartanon puistoa on laajennettu vähitellen julkiseksi puistoksi ja se tunnetaan nykyään nimellä Törnävän ruukinpuisto. Kartanon puisto haki muiden kartanoiden tapaan esikuvansa eurooppalaisista puistoista ja kulki alueella puistorakentamisen ja puutarhanhoidon kehityksen kärjessä.

Jo ruukin perustamisen yhteydessä 1700-luvun lopulla Kyrönjoessa ja sen latvajoissa tehtiin laajoja perkaus ja vesien järjestelyitä. Seinäjoessakin on vesivoiman valjastamiseen ja säännöstelyyn liittyviä rakenteita säännöllisin välimatkein. Viimeisimmät, Suomen suurimmat tulvasuojelurakenteet saatiin valmiiksi 1980-luvun alussa, jolloin Kyrkösjärven tekojärvi ja Seinäjoen oikaisu-uoma valmistuivat. Yli kaksisataa vuotta kestäneet vesienjärjestelyt ovat vaikuttaneet merkittävästi kaupunkikehitykseen ja muotoilleet kaupungin ilmettä.

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston tunnetuin ja yksi merkittävimmistä yksittäisistä kohteista on Alvar Aallon suunnittelema Alvar Aalto hallinto- ja kulttuurikeskus, joka valmistui 1950- ja 1960-luvuilla. Siellä toimivat sekä kirkko, kaupungin hallinto että kaupungin suurimmat kulttuurin tuottajat, kirjasto ja kaupun-

ginteaatteri. Kokonaisuuden ylle nouseva Lakeuden Ristin kellotorni hallitsee koko Seinäjoen kaupunkikuvaa. Aalto-keskus on arkkitehtonisesti merkittävä ja kansainvälisestikin tärkeä matkailunähtävyys. Aalto-keskusta täydentää Kirkko- puisto, jonka Alvar Aalto suunnitteli luonnolliseksi taustaksi monumentaalille kirkolle.

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuisto alueen merkittäviä rakennuskokonai- suuksia ovat lisäksi valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Törnävän sairaalan alue ja maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriym- päristö Vaasan läänin lääninsairaalan alue.

Kaupunkipuiston alueella sijaitsee useita luonnonsuojelualueita: 1830-luvun alussa perustettu Törnävän Kruutipuiston 2,3 ha luonnonsuojelualue, Kattila- vuoren 60 ha luonnonsuojelualue, Ilosaaren-Hoikkasaaren 12 ha luonnonsuo- jelualue, Hautalankylän 4,3 ha luonnonsuojelualue sekä Paukanevan Natura 2000 – suojelualue 583 ha, josta noin 62 ha on yksityisiä luonnonsuojelualueita. Paukaneva on monien eri suoluontotyyppien muodostama mosaiikki.

Seinäjoen keskustan pohjoispuolella levittäytyvä maa- ja metsätalouden käy- tössä oleva viljelylakeus muodostuu valtakunnallisesti ja maakunnallisesti ar- vokkaista maisema-alueista, jotka ovat kokonaisuudessaan osa Kyrönjoen kan- sallismaisemaa. Alueesta kuuluu kansallisen kaupunkipuiston rajauksen sisään noin 3200 ha. Alueet kuuluvat itseoikeutetusti osaksi kaupunkipuiston kokonai- suutta edustaen samalla myös Seinäjoen ja Etelä-Pohjanmaan viljelylakeuksia.

Niemistön kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja rakennusryhmät si- jaitsevat nauhamaisesti viljelylakeuden reunamilla ja ovat osa Seinäjoen kan- sallisen kaupunkipuiston valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

2. Laajuuden ja eheyden kriteeri

”Kansallisen kaupunkipuiston täytyy olla puisto- ja viherympäristönä riittävän laaja ja häiriötön sekä viher- ja sinirakenteeltaan niin yhtenäinen, että kaupun- kipuistoa pitkin on mahdollisuus siirtyä kaupunginosasta toiseen.”

Seinäjoen kansallinen kaupunkipuisto on viherympäristönä erittäin laaja. Kau- punkipuiston kokonaisala on noin 59 km², josta noin puolet, 30 km² on peltoja, metsää on noin 12 km² ja Natura 2000 - suoaluetta on noin 6 km². Jäljelle jää- västä 11 km²:sta vesistöjä on noin 8 km² ja kaupunkiympäristöä/asutusta on lo- put, noin 3 km².

Kaupunkipuiston rungon muodostavat Seinäjoen ja Pajuluoman uomien ran- noilla kulkevat monimuotoiset puistovyöhykkeet, jotka ulottuvat laajemmille puisto- tai virkistysalueille. Kaupunkipuiston alue on viher- ja/tai sinirakenteel- taan yhtenäinen, joka mahdollistaa sitä pitkin siirtymisen kaupunginosasta toi- seen. Seinäjoen rantapuistoissa kulkeva kevyenliikenteenväylä ulottuu Kärjen kaupunginosasta lähes katkeamattomana keskustan pohjoisosaan saakka. Ke- vyenliikenteenväylä kiemurtelee vanhoissa metsissä, Törnävän kartanopuistos- sa, luonnonsuojelualueella, jokirantaniityillä ja perennapuistossa joen molem- milla rannoilla.

Virkistysalueet ovat tärkeä osa Seinäjoen kaupunkikuvaa, jossa metsäiset ulkoilualueet ovat säilyneet aivan ydinkeskustan tuntumassa osana kaupunkirakennetta. Länsipuolella kansallista kaupunkipuistoa rajaavat Kyrkösjärvi ympäristöineen sekä laajat Jouppilanvuoren ylänneelle levittäytyvät urheilu- ja virkistysalueet. Alueella kulkee eripituisia ulkoilureittejä. Reitit nivoutuvat toisiinsa laajaksi urheilu- ja virkistysverkostoksi jotka jatkuvat kaupunkipuistorajauksen yli Ilmajoen puolelle. Itäpuolella kansallista kaupunkipuistoa rajaa noin 100 ha laajuinen Hallilanvuoren virkistysalue, joka yhdistyy alueeseen Pajuluoman rantapuistojen kautta.

3. Ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteeri

”Ekologiselta kannalta on tärkeää, että alueelle muodostuu laajien siirtymisen ja vuorovaikutuksen mahdollistavia ekologisia käytäviä ja alue on jatkuva eli liittyy välittömästi ilman selvää rajaa kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai sitä ympäröivään maaseutuun.”

Kansallinen kaupunkipuisto alkaa etelässä Seinäjoen varrella olevasta Isosaaressa, joka rajautuu eteläpuoleltaan laajoihin metsätalousalueisiin. Kaakossa kaupunkipuiston alue seurailee Pajuluoman vartta ja päättyy asemakaava-alueen rajalle.

Pohjoispuolella kansallinen kaupunkipuisto päättyy Malkakoskelle, joka kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen. Maakunnallisesti arvokas maisema-alue muuttuu etelään mentäessä valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi, joka jatkuu Kyrönjokilaaksoa pitkin kaupunkipuistorajauksen yli länteen, Ilmajoen keskustaa kohti. Seinäjoen kansallinen kaupunkipuistoalue liittyy saumattomasti rajauksen ulkopuolelle ulottuville tuotanto- ja virkistysalueille.

Seinäjoen kaupunkipuiston muodostama yhtenäinen verkosto perustuu ensisijaisesti sini- ja vihervyöhykkeisiin ja niiden muodostamaan katkeamattomaan nauhaan. Selkeimmät puistojen nauhat muodostavat Kyrönjoen, Seinäjoen ja Pajuluoman ympäristöjen jokivarsimetsät, rakennetut puistot ja luonnontilaiset alueet, jotka liittyvät kaupungin laidoilla sijaitseville urheilu- ja virkistysalueille. Jokiluonto, ja sen ympärillä olevat muut luontotyypit, muodostavat toimivan ekologisen käytävän. Sitä pitkin on alueella elävillä kasveilla ja eläimillä hyvät mahdollisuudet levittäytyä uusille elinpaikoille. Näin luonto säilyy elinvoimaisena. Seinäjoen kaupungin nimikkolajit tuomi, voikukka, kärppä ja peltopyy symboloivat mainiosti kaikkia jokivarsilta löytyviä luontotyyppisiä ja lajeja.

4. Kaupunkikeskeisyyden kriteeri

”Kansallisen kaupunkipuiston täytyy olla osa kaupunkirakennetta eli alkaa ydinkeskustasta tai heti sen läheisyydestä.”

Seinäjoen kansallinen kaupunkipuistoalue on osa kaupunkirakennetta. Kaupunkipuiston alueella ydinkeskustan liepeillä sijaitsee kulttuurihistoriallisesti merkittävä Aalto-keskus, josta kaupunkipuisto levittäytyy sini- ja viherverkostojen pitkin alueen muihin osiin.

Seinäjoen ydinkeskustassa kansallisen kaupunkipuiston alueella kulkee itä-länsi suunnassa Kirkkokatu, joka kulkee Aalto-keskuksen vieritse. Kirkkokatu on keskustan tärkeä puustoinen väylä, joka muuttuu kesäajan lukuisten valtakunnallisten juhlien ajaksi tapahtumien ydinalueeksi ja tapahtumakaduksi.

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston osa-alueet ja erityiset arvot

Agraarimaiseman alue

Seinäjoen maiseman perusrakenne on syntynyt jääkaudella ja sen jälkeen maanpinnan kohotessa ja muinaismerien huuhdellessa ja muokatessa maaperää. Rannikko väistyi vuosituhanten kuluessa länteen ja kiinteää maata tuli vähitellen esiin. Meren väistyessä luonnonolosuhteet muuttuivat. Nykyisen Ilmajoen Alajoen valtakunnallisesti arvokkaan viljelylakeuden jokilaaksot olivat 1500-luvulla asumattomia laajoja soisia luonnonniittyjä, joilta tultiin korjaamaan heinää kaukaisemmilta nykyisen Ylistaron ja Ilmajoen asutuksilta.

Ensimmäiset ihmiset tulivat jokea pitkin ja asettuivat asumaan Aunoksen, Heikkilän ja Niemistön alueille. Jokien suut, suojaiset salmien ja lahtien rannat olivat suotuisia asuinpaikkoja. Kivikautiset asuinpaikat ovat osoituksena seudun varhaisimmista asukkaista. Löytöpaikkojen korkeuden mukaan asuinpaikat olisivat olleet käytössä kivikauden nuorakeraamisen kulttuurin kaudella noin 2000 eKr, jolloin asukkaat ovat harjoittaneet maanviljelyä. Kaupunkipuiston alueella Niemistönmaalla sijaitsee kolme kivikautista asuinpaikkaa ja yksi pajanpaikka sekä Huhtalassa yksi kivikautinen asuinpaikka Apraiminmäki.

1600-luvun puolessa välissä opittu kydönpoltto mahdollisti laajojen suoalueiden viljelykäytön myös Kyrönjokilaaksossa. Suomen suurisuuntaisin maankuivatushanke suosta pelloiksi aloitettiin Alajoen lakeudella vuonna 1786. Kuivatustöihin kuuluivat myös niin sanottujen sotaojien kaivaminen, jotka saatiin valmiiksi vuonna 1803. Kyrönjoen itäpuolella 6,3 km pitkät ojat kulkevat Kyrönjoen suuntaisesti. Suomaiden kydöttäminen loi vankan perustan alueen maataloudelle ja vauraudelle. Suoviljely jatkui aina 1800-luvun lopulle asti. Maanviljelyn kehittyessä heinäviljely yleistyi ja vuoroviljelyn käyttöönotto kasvatti viljasatoa. Seinäjoen kulttuurimaisemalle nykyisin luonteenomaiset piirteet saivat alkunsa varsinaisesti 1700-luvulla maanviljelyn vakiintuessa ja pysyvän jokivarsiasutuksen levittäytyessä yhä laajemmille alueille.

1900-luvulle tultaessa suurin osa kytöviljelyksistä oli muuttunut tavallisiksi peltoiksi ja pitäjän peltoala oli lähes kolminkertaistunut 50 vuodessa. Seinäjoen rannat yläjuoksulla ja Alajoen laakso oli raivattu viljelymaaksi. Maatalous eli voimakasta kukoistuskauttaan. Siellä missä kivikauden asukkaat näkivät aikoinaan meren lainehtivan, lainehti nyt Alajoen latomeri, ojen ja aitojen ruuduttama peltolakeus latoineen ja jokisaunoineen.

Peltoviljelyn lisääntyessä jokavuotiset tulvat aiheuttivat yhä enemmän haittaa alavilla alueilla. Tulvahaittojen vähentämiseksi jokien perkaamiset olivat tulleet ajankohtaiseksi 1880-luvulla. Suurimman muutoksen joen varrella ja Alajoen kulttuurimaisemassa aiheuttivat 1960-80-luvuilla suoritetut vesistöjärjestelyt, Kyrkösjärven tekoallas, jokiveden pinnan säännöstely, Pajuluoman ja Seinäjoen oikaisu-uomien ja tulvavallin sekä Malkakosken tekokosken rakentaminen. Ny-

kyään nämä tulvasuojelurakenteet ovat luonnollinen ja tärkeä osa monipuolisia virkistyspalvelujen alueita.

Tänä päivänä viljelykseen raivattu Alajoen viljelylakeus levittäytyy selväpiirteisenä Kyrönjoen ja sen sivujokien laaksoihin. Kokonaisuudessaan viljelylakeus on noin 8400 hehtaarin kokoinen, josta kaupunkipuiston alueella on valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta 1600 ha ja kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeää aluetta 1650 ha. Aikanaan alueella on ollut noin 10 000 latoa. Nykyään harvalukuisia latoja säilytetään ja kunnostetaan enää perinteen vuoksi.

Paukaneva

Valtakunnallisesti arvokkaan viljelylakeuden itäpuolella levittäytyy Paukanevan Natura 2000 -ohjelmaan kuuluva suo noin 583 ha, joka edustaa Etelä-Pohjanmaalla tyypillisiä keidassoita. Alueella on yksityisten maanomistajien hakemia suojelualueita yhteensä noin 62 ha ja muuten alueen 521 ha omistaa Valtio.

Paukanevan ympäristön peltoaukeat, kuten Pajuneva, on saatu viljelyskäyttöön kydöttämällä eli polttamalla nevoja jo 1700-luvulla. 1860-luvun nälkävuosien seurauksena koko Paukanevan pyrittiin saamaan viljeltäväksi, mutta työ osoitautui mahdottomaksi suon märkyyden takia. Alueella on harjoitettu 1700- ja 1800-luvuilla myös tervanpolttoa.

Ensimmäinen pitkospuureitti Paukanevalle rakennettiin 1700-luvun alussa. Pitkospuuta pitkin seinäjokelaiset, joilla ei ollut omaa kirkkoa, pääsivät Nurmon kirkkoon. Pitkospuut tuhoutuivat vuonna 1752 suuressa metsäpalossa.

Räme-, neva ja korpityyppien suoyhdistymä saa kosteutensa miltei yksinomaan sadevedestä, ja se näkyy suoalueen karuutena. Linnuston kannalta arvokas ojittamaton suon keskusta on luonnontilassa ja kuuluu valtakunnalliseen soidensuojelu-ohjelmaan. Tupasvillan, tupasluikan, mutasaran ja riippasaran valitsemilla nevoilla pesii kuoveja, kapustarintoja ja töyhtöhyppiä. Paukanevan keidassuo on myös mielenkiintoinen perhoskohde. Alueella elää useita Etelä-Pohjanmaalla ja koko Suomessa harvinaisia ja uhanalaisia lajeja. Suo- ja metsäalueet jatkuvat yhtenäisenä kaupunkipuiston rajan yli alueen itäpuolelle Lapualle.

Alue toimii elämys- ja liikuntareittinä, jossa on lintutorni, laavu ja pitkospuureittiä. Alueella kulkeva luontopolku on kokonaisuudessaan 7,7 km, josta 5,5 km on pitkostettu. Luontopolun varrella on kahdeksan alueen luonnosta ja historiasta kertovaa opastaulua. Paukanevan alueella on mahdollistettu esteetön liikkuminen, jokirannan aloituspaikalta lähtevä 700 m:n pituinen esteetön pitkospuureitti johtaa esteettömälle lintulavalle.

Seinäjoen historia

Kauan vesiliikennereittinä toimineen Seinäjoen ympärille muodostui Seinäjoen kylä. Seinäjoen kylä kuului aikaisemmin Ilmajoen pitäjään ja se mainittiin Ilmajoen suurpitäjän maakirjoissa ensimmäisen kerran omana kylänään vuonna 1557. Kylässä oli tuolloin Seinäjoen varrella kolme taloa Marttila, Uppa ja Joup-

pi. Seinäjoen vanhin talo on Jouppi, joka on peräisin 1500-luvun alkupuoliskolta. Neljännen talon, Jouppilan, Seinäjoki sai vuonna 1570 ja Seinäjoen alue säilyikin nelitaloisena 1600-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle asti. Asutuksen synty alueella oli muun Etelä-Pohjanmaan tavoin varsin hidasta. Elinolosuhteet parantuivat 1700-luvun lopulla, osaksi Isojaon johdosta, ja väkiluku kolminkertaistui 50 vuoden aikana. Vuonna 1801 verotaloja oli yhteensä 14, joista monessa oli kaksi tai useampia isäntiä. Seinäjoen kaupunginosat on nimetty näiden kantatilojen mukaan. Kaupunkipuiston alueella Niemistössä sijaitsee kaksi kantatilaa Latva-Heikkilä ja Ylikatila, jotka rajautuvat valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen.

Varakas liikemies Abraham Falander, aateloimisen jälkeen Wasastjerna, löysi tiensä Seinäjoelle aivan 1700-luvun lopulla. Aluksi hän hyödynsi ympäristön metsävaroja ja uitti puita rannikolle Seinäjokea pitkin. Vuonna 1798 hän perusti Östermyran kartanon ja ruukin Seinäjoen rannalle, Törnävän Tikukosken partaalle. Ruukki perustettiin joen töyrälle nykyisestä kaupunkikeskustasta noin kaksi kilometriä etelään. Yhtenä merkittävänä tekijänä ruukin paikan valinnassa oli Seinäjoki, jonka runsaat kosket tuottivat tarpeeksi vesivoimaa ruukin tarpeisiin. Ruukin tulo kylään muutti totunnaista elämänmenoa. Yritys tarvitsi työvoimaa, joten muuttoliikettä alkoi ilmetä ja elinkeinorakenne vähitellen muuttua. Wasastjernan omistama Östermyran ruukinkartano oli myös maatalouden merkittävä edistäjä Seinäjoen seudulla. 1800-luvulla Seinäjoen väestönkasvu jatkui voimakkaana ja asutus keskittyikin aluksi Östermyran ruukille, nykyiselle Törnävälle, joka on merkittävä osa Seinäjoen kansallista kaupunkipuistoaluetta.

Merkittävä edellytys Seinäjoen kehitykselle on ollut rautatie, joka valmistui Helsingistä Seinäjoen kautta Vaasaan vuonna 1883. Radan rakentamisen myötä, Seinäjoen asutus alkoi vähitellen kasvaa ja siirtyä Törnävältä nykyiseen kaupunkikeskukseen. Vaasan radan jälkeen valmistuivat radat Kokkolan kautta Ouluun vuonna 1886 ja Suupohjan rata Seinäjoelta Kristiinan kaupunkiin ja Kaskisiin vuonna 1912. Kun sijainti pääradan ja toisen rautatien risteyksessä oli huomattavasti kasvattanut Seinäjoen kirkonkylää, alettiin tutkia mahdollisuutta muuttaa se kauppalaksi. Vaihtoehtona oli esillä myös koko Seinäjoen kunnan muuttaminen kauppalaksi, mutta vuonna 1931 Seinäjoen kirkonkylä jaettiin Seinäjoen kauppalaksi ja Seinäjoen maalaiskunnaksi. Kauppalan ja seurakunnan kasvuun perustuu kaupungin kolmannen keskuksen, Alvar Aallon suunnitteleman hallinto- ja kulttuurikeskuksen rakentaminen. Aalto-keskuksessa, joka valmistui 1950- ja 1960-luvuilla, toimivat kirkko, kaupungin hallinto ja kaupungin suurimmat kulttuurin tuottajat, kirjasto ja kaupunginteatteri. Seinäjoen kauppalan ja Seinäjoen maalaiskunnan jako jäi lyhytaikaiseksi, sillä jo vuoden 1959 alussa Seinäjoen maalaiskunta liitettiin Seinäjoen kauppalaan. Seinäjoesta tuli kaupunki vuonna 1960.

Kansallisen kaupunkipuiston keskeiset peltoalueet ja karjatalouden muovaamat maisemat, metsälaitumet, hakamaat ja jokirantaniityt ovat muuttuneet osittain kaupungin laajentuessa rakennus-, liikenne- ja viheralueiksi. Alajoen viljelyalue on pienentynyt ja muuttanut muotoaan, mutta laajuutensa vuoksi se on yhä ainitlaatuisen peltolakeus. Vaikka uudet viljelymenetelmät ovat vaikuttaneet maisemakuvaan ja heinäladot ja jokisaunat ovat suurimmaksi osaksi hävinneet, sen alkuperäinen luonne reunoilla säilyvine talonpoikaistaloineen on vielä aistittavissa.

Arvokkaat maisema-alueet

Arvokkaat maisema-alueet sijaitsevat kaupungin pohjoispuolella. Yhtenäinen viljelylakeus muodostuu valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, jotka ovat kokonaisuudessaan osa Kyrönjoen kansallismaisemaa. Alueet edustavat Seinäjoen ja Etelä-Pohjanmaan viljelylakeuksia. Lakeus on Seinäjokea ja sen kansallista kaupunkipuistoa voimakkaasti kuvaava tekijä.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Kyrönjokea reunustava Alajoen viljelylakeus on etelä-pohjalaista kulttuurimaisemaa omimmillaan. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue sijaitsee Seinäjoen kaupunkialueen pohjois- ja luoteispuolella, ja on kokonaisuudessaan laajuudeltaan yli 8000 ha, josta kaupunkipuiston alueella on noin 1600 ha. Alue on maa- ja metsätalouden käytössä ja jatkuu kaupunkipuiston rajan yli länteen Kyrönjoenlaaksoa pitkin Ilmajoen keskustaakka.

Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995, MRL 132/1999

Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue

Viljelylakeuden pohjoisosassa alue muuttuu kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi alueeksi, joka seurailee Kyrönjoen uomaa kohti Ylistaroa ja Isoakyröä. Kaupunkipuiston alueella arvokasta maisema-alueutta on 1650 ha.

Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue. Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava vahvistettu Ympäristöministeriössä 23.5.2005

Luonnonsuojelualueet

Kaupunkipuiston alueella sijaitsee neljä luonnonsuojelualuetta, joiden kokonaispinta-ala on noin 79 ha sekä Paukanevan yksityiset luonnonsuojelualueet noin 62 ha, jotka ovat osa Natura 2000-alueutta.

Kruutipuiston luonnonsuojelualue noin 2,3 ha.

Alue sijaitsee Törnävällä, vanhan Östermyran kartanon kupeessa. Alue on maisemallisesti ja historiallisesti osa kartanon puisto- ja talousaluetta. Luonnonsuojelualueella on vanhoja rakennusten pohjia ja myllyrakenteita. Puisto on puustoltaan vanhaa ja kuusivaltaista tuoretta ja lehtomaista kangasta. Maapuita ja pötkelöitä on runsaasti. Liito-orava pesii puistossa.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla suojeltu alue, 15.10.1948, YSA100110 Asemakaavassa SL Luonnonsuojelualue (hyväksytty KV 18.2.1991).

Kattilavuoren luonnonsuojelualue noin 60 ha.

Alue sijaitsee Kyrkösjärven tekojärven länsirannalla, Seinäjoen ja Ilmajoen rajalla. Se on yleisilmeeltään varsin luonnontilainen ja maapuuta on paikoin runsaasti. Alueen eteläosa koostuu pääosin luonnontilaisesta Kattilanevan suoalueesta. Muuten alue on karua kuivaa kangasmetsää sekä rehevää ja osin jopa lehtomaista tuoretta kangasmetsää. Alueella on muutamia yli 200 vuotta vanhoja kilpikaarnoittuneita ylispuu-mäntyjä. Alue on maakunnallisesti arvokasta vanhaa metsää, jonka kasvillisuus ja eläimistö on monipuolinen.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla suojeltu alue, Länsi-Suomen ympäristökeskus 4.2.1999, YSA107206. Yleiskaavassa VR/s Retkeily- ja ulkoilualue, jolla ympäristö säilytetään (hyväksytty KV 24.10.1994).

Isosaaren-Hoikkasaaren luonnonsuojelualue noin 12 ha.

Isosaari ja Hoikkasaari ovat puustoltaan melko luonnontilaisia tuoreita kangasmetsiä. Alueen eläimistö ja kasvillisuus on poikkeuksellisen rikas. Alueella esiintyy useita uhanalaisia lajeja mm. alueellisesti uhanalainen perhonen: naavamittari. Isosaaren pohjoiskärjessä olevassa Friskinkoskessa on geologisesti arvokkaita hiidenkirnuja. Isosaari ja Hoikkasaari ovat suosittuja retkeilyalueita.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla suojeltu alue, 17.5.2013, YSA207374.

Yleiskaavassa s-1, s-2 ja s-3. Alueen osa, jolla sijaitsee LSL 49§:n perusteella suojeltuja liito-oravan, vesisiipan, viiksisiiipan, pohjanlepakon ja viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikkoja (hyväksytty KV 29.6.2009).

Hautalankylän luonnonsuojelualue noin 4,3 ha.

Hautalankylän metsä on puustoltaan vanhaa, tuoretta ja osin lehtomaista kangasmetsää. Paikkaa luonnehtivat vanhat yli satavuotiaat kuuset ja runsaat maapuut. Uhanalaisista lajeista paikalla esiintyy liito-orava.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla suojeltu alue, 28.1.2013, YSA207374

Yleiskaavassa SL-1 Luonnonsuojelualue (hyväksytty KV 19.12.2005).

Paukanevan yksityiset luonnonsuojelualueet noin 62 ha

Paukanevalla sijaitsee useita yksityisten maanomistajien omistamia luonnonsuojelualueita, jotka ovat osa Paukanevan Natura 2000-aluetta.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla suojeltu alue,

Länsi-Suomen ympäristökeskus 23.7.2004, YSA200985

Länsi-Suomen ympäristökeskus 29.10.2004, YSA201027

Länsi-Suomen ympäristökeskus 29.10.2004, YSA201026

Länsi-Suomen ympäristökeskus 31.7.2006, YSA202704

Länsi-Suomen ympäristökeskus 31.7.2006, YSA202703

Länsi-Suomen ympäristökeskus 31.7.2006, YSA202702

Länsi-Suomen ympäristökeskus 25.10.2006, YSA202760

Länsi-Suomen ympäristökeskus 25.10.2006, YSA202750

Länsi-Suomen ympäristökeskus 25.10.2006, YSA202759

Länsi-Suomen ympäristökeskus 21.12.2007, YSA202986

Länsi-Suomen ympäristökeskus 15.12.2006, YSA202984

Luonnonsuojelulain nojalla rauhoitetut luonnonmuistomerkit

Kattilavuoren drumliini: Drumliinit ovat jääkaudella mannerjään kulkusuuntaan puristuneita moreeniselänteitä. Kattilavuoren luonnonsuojelualueella on selkeäpiirteinen ja pohjois-eteläsuuntainen drumliini.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla rauhoitettu luonnonmuistomerkki.

Kyrkösvuoren siirtolohkare: Suurikokoinen siirtolohkare, joka on mahdollisesti irronnut jääkauden aikana Kyrkösvuoren kallioalueilta.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla rauhoitettu luonnonmuistomerkki.

Kyrkösvuoren tuulenpesä- ja käärmeukuusi: Kyrkösjärven luontopolun varrella kasvaa rinnakkain kaksi kuusen erikoista kasvumuotoa; tuulenpesä- ja käärmeukuusi. Tuulenpesä on syntynyt kuusen latvukseen mekaanisen vaurion myötä, käärmeukuusen niukasti haarovat oksat on perinnöllinen ominaisuus.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla rauhoitettu luonnonmuistomerkki.

Vanhat punatammet: Kolme luonnonsuojelulla suojeltua punatammea sijaitsevat Vaasan läänin lääninsairaalan alueella. Järeät, lähes satavuotiaat punatammet ovat alueen helmiä ja ovat vanhinta hengissä olevaa puustoa mitä Seinäjoen istutetussa kasvillisuudessa löytyy.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla rauhoitettu luonnonmuistomerkki.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Valtioneuvoston päätös 22.12.2009, MRL 132/1999

Törnävän ruukinalue

Kaupunkia halkova Seinäjoki esittelee rannoillaan Seinäjoen synnyinkertomusta Törnävän historiallisella alueella. Törnävän ruukinalue ympäristöineen on monipuolinen kulttuurihistoriallinen alue, jossa nivoutuvat maakunnan teollisuushistoria, säätyläiskulttuuri, museoalueen talonpoikauskulttuuri ja itsenäisen Suomen alkuvuosikymmenten sosiaalhistoria laajaksi kokonaisuudeksi. Joen vesimaisemaan liittyvä kartanon puisto ja luonnonsuojelualueeksi muodostettu Kruutipuisto sisältävät huomattavia maisemallisia arvoja.

Seinäjoen kaupungin kehitykselle kiistattomasti tärkein ympäristö on Seinäjoen varteen vuonna 1798 perustettu Östermyran kartano ja ruukki. Ruukki perustettiin Ilmajoen pitäjän 'kaukaiseen' Seinäjoen kylään joen varrelle nykyisestä kaupungin keskustasta noin 2 kilometriä etelään. Yhtenä merkittävänä tekijänä ruukin paikan valinnassa oli Seinäjoki, jonka runsaat kosket tuottivat tarpeeksi vesivoimaa ruukin tarpeisiin. Kukoistusaikoinaan Östermyran kartanon alueella toimi myös muita pienimuotoisia teollisuuslaitoksia, kuten saha, mylly, tiiliruukki, naulapaja eli kniippi, olut-tehdas, värjäämö ja tamppaamo sekä luumusertimo ja -mylly. Östermyran ruukki sai oikeuden valmistaa ruutia ja aloitti tuotannon vuonna 1829, maamme ensimmäisenä ruutitehtaan.

Vuonna 1849 Gustaf Adolf Wasastjerna kuoli, ja hänen maataloudesta kiinnostuneesta pojastaan Gustaf August Wasastjernasta tuli kartanon isäntä. Kartano kulki etenkin uuden isäntänsä myötä alansa kärjessä myös maatalouden saralla. Vuonna 1860 Östermyraan valmistui Etelä-Pohjanmaan ensimmäinen meijeri, ja vuonna 1876 kartanolle perustettiin Suomen ensimmäinen karjakkokoulu. Kartanosta kehittyi maanviljelyn ja karjanhoidon mallitila sekä Etelä-Pohjanmaan maatalouden keskus. Kukoistuskautensa aikana kartanolla tarvittiin paljon työvoimaa ja Seinäjoen asutus keskittyi vielä 1900-luvun alussa lähelle kartanoa ja sen tuotantorakennuksia.

Ruudin kysynnän laskettua ja monien taloudellisten vaikeuksien myötä Östermyran kartano ajautui konkurssiin ja ruutitehtaan tuotanto loppui vuonna 1903. Omistajien vaihtuessa muutaman vuoden välein Östermyran maita alettiin palstoittaa ja kaupata torppareille 1900-luvun alkuvuosina. Pääkartanon yhteyteen lohkottiin 150 hehtaarin maa-alue, jonka osti Konstantin Törnudd vuonna 1903. Omistajan vaihdoksen myötä vaihtui myös kartanon nimi Törnäväksi. Törnuddin kuoltua vuonna 1925 kartanon päärakennus ja sen ympäristö siirtyi perinnönjaossa Seinäjoen kunnan omistukseen.

Törnävän kartano ja sitä ympäröivä puistoalue kertovat rakennuksineen ja raunioineen kartanon monivaiheisesta historiasta 1800-luvun taitteesta läh-

tien. Vuodesta 1957 lähtien tilat olivat maalaiskunnan, kauppalan ja kaupungin hallinnon käytössä. Vuonna 1975 Seinäjoen kaupunki aloitti Törnävän kartanon entisöinnin, jonka jälkeen se on toiminut kaupungin juhlahuoneistona. Säilyneet talous ja piharakennukset ovat paitsi historiansa myös edustamansa rakennustaiteen kautta arvokkaita.

Törnävän alueella sijaitseva **Martinin talo** on alun perin rakennettu Östermyran ruutitehtaan vahtisotilaiden asuntokasarmiksi valtion toimesta vuoden 1828 tienoilla. Alkuperäisestä rakennusryhmästä on jäljellä asuinrakennuksen lisäksi aitta. Keisarin määrättyä sotilasosastot hajotettaviksi rakennuksessa asuivat ruutitehtaalalle palkatut vartijat. Vuosina 1852 - 1860 rakennuksessa toimi ruukin työväestön lapsille tarkoitettu ruotsinkielinen ruukinkoulu. Tämän jälkeen rakennuksen omistus on vaihdellut, kunnes vuonna 1917 talon osti mylläri Juho Martin, jonka mukaan talo sai nimensä. Martinin talo on ollut tyhjiään vuodesta 1996 asti, koska Martinin veljesten kuoltua perikunnalla oli vaikeuksia päättää kiinteistön kohtalosta. Vuonna 2013 perikunta myi talon uusille omistajille, jotka aloittivat talon kunnostamisen. Martinin talon rakennukset on suojeltu asemakaavassa sr-1 merkinnällä.

Seinäjoen museotoiminta käynnistyi Törnävällä 1930 - 1940 -luvulla Seinäjoen museoyhdistyksen toimesta. **Maakuntamuseoksi** museo nimitettiin vuonna 1980. Törnävän museoalueelle on siirretty yhteensä 18 vanhaa, 1600 - 1800-luvuilta olevaa talonpoikaisrakennusta eri puolilta maakuntaa. Lisäksi museon käytössä on Törnävän kartanon entisiä ulkorakennuksia 1800-luvulta. Museo on tärkeä alueen historiallisen ilmeen sekä erityisesti sisällön ylläpitäjä.

Seinäjoen ensimmäinen rakennettu puisto on ollut **Östermyran kartanonpuisto** eli Törnävän ruukinpuisto, joka on perustettu 1830-luvun alussa. Kartanon puisto haki muiden kartanoiden tapaan esikuvansa eurooppalaisista puistoista ja kulki alueella puistorakentamisen ja puutarhanhoidon kehityksen kärjessä. Kartano siirtyi kuntaliitoksen myötä vuonna 1959 Seinäjoen kauppalalle, jonka jälkeen vuonna 1962 Seinäjoen kaupunginpuutarhuri Arvo Toivola laati suunnitelmat virkistys- ja huvikeskukselle. Suunnitelmat toteutettiin 1960-luvulla. Toivolan suunnitelman mukaan aluetta lähdettiin muokkaamaan kaupungin virkistys- ja huvikeskukseksi, jonka myötä alueelle valmistui Törnävän Kesäteatteri vuonna 1965. Tämän jälkeen Törnävän alueelle on laadittu Seinäjoen jokiprojektissa ja Törnävän kartanopuistojen kunnostushankkeissa kehittämis- ja toteutussuunnitelmia. Vuonna 2008 valmistui hanke Törnävän kartanoa ympäröivän noin 10,5 hehtaarin laajuisen puistoalueen kunnostamisesta vuoden 1864 tilannetta ja historiallista luonnetta mukailleen.

Kartanopuiston ja Törnävän saaren kokonaisuutta täydentää Seinäjoen uoman länsipuolella sijaitseva entisen ruutitehtaan alue, **Kruutipuiston luonnonsuojelualue**. Kruutipuiston alueella on runsaasti ruutitehtaan tuotantorakennusten jäännöksiä, kivijalkoja, jotka on suojeltu muinaismuistoina. Kartanoalueelta luonnonsuojelualueelle johtaa vuonna 1922 rakennettu kevyenliikenteen silta Lemmensilta.

1900-luvun ensi vuosista lähtien Törnävän saarella alettiin järjestää erilaisia kansantapahtumia. Kartanon alue ympäristöineen on nykyään julkista puistoaluetta ja kaupunkilaisten ahkerassa käytössä. Kulttuurihistoriallisen ympäristönsä, erilaisten tapahtumiensa sekä kulttuuritarjontansa ansiosta Törnävän kartanon alue ja Törnävänsaari tarjoavat nähtävää ja koettavaa sekä kaupungin asukkaille että matkailijoille. Alue on kokonaisuudessaan 55 ha, josta kaupunkipuiston alueeseen kuuluu 47 ha.

Törnävän kirkko ja hautausmaa-alue

Törnävän alueen itäreunalla etäämmällä kartanon alueesta sijaitsee vuosina 1827 - 1828 valtion rakennuttama ruutimakasiini, joka muutettiin myöhemmin arkkitehtuuriltaan uusgotiikkaa edustavaksi kirkoksi. Östermyran ruutitehtaan ruutimakasiini on rakennettu vuosina 1827-29 insinöörimajuri "koskiparoni" Karl Rosenkampffin piirustuksin Venäjän valtion ja Gustaf Adolf Wasatjernan toimesta. Makasiinin muutospiirustukset kirkoksi laati lääninarkkitehti C.A. Setterberg vuonna 1861. Kirkko valmistui vuonna 1864. Työmaan rakennusmestarina toimi talollinen Herman Björkvist. Hän oli seurakunnan ensimmäinen kirkkoväärti. Hienoimmat puutyöt tekivät Östermyran puusepät Isak Karbacka ja Juho Petter Öster. Kirkon muutostyöt valmistuivat vuonna 1864 ja sen sisustuksessa käytettiin suurelta osalta ruutimakasiinin vanhoja ruutihyllyjä. Kirkon keltotorni on omaleimainen siksi, että se on alun perin ollut ruutimakasiinin vartiotorni. Törnävän Kirkko oli vuonna 1863 omaksi kappeliseurakunnaksi itsenäistyneen Seinäjoen seurakunnan ensimmäinen oma kirkko, joka toimi Seinäjoen pääkirkkona vuoteen 1960 saakka eli Lakeuden Ristin kirkon valmistumiseen saakka.

Kirkon yhteyteen perustettiin hautausmaa vuonna 1864 Törnävän kirkon rakentamisen yhteydessä. Hautausmaa-alueella sijaitsee lisäksi sankarihautausmaa ja Törnävän sairaalan hautausmaa. Hautausmaa-alueetta on laajennettu 1975. Hautausmaan laajennuksista viimeisin valmistui vuonna 2005, joka käsitti noin 1,6 ha alueen.

Heikki Taskisen suunnittelema strukturalismin suoralinjaisuutta noudatteleva punatiilinen **siunauskappeli- ja krematoriorakennus** valmistui Törnävän kirkon läheisyyteen hautausmaa-alueelle vuonna 1979. Rakennus on istutettu taitavasti sitä ympäröivään maastoon. Uurnalehto vihittiin käyttöön vuonna 1984. Hautausmaan ja uurnalehdon pinta-ala on noin 9,6 ha. Hautausmaa-alueella on vielä käyttämätöntä aluetta, joka on osaksi metsikköä ja peltoaluetta. Siunauskappelista länteen, Ruukintien varressa on myöhemmin valmistuneita talous-, toimisto- ja varistorakennuksia.

Kirkkoon johtavaa Törnävän kirkkotietä ympäröi molemmin puolin puistoalueet jyrkeine puustoineen, joka luo alueelle Kirkkotietä saavuttaessa ainutlaatuisen tunnelman. Törnävän alue on luokiteltu kokonaisuudessaan valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Törnävän kirkkorakennus ja sen ympärillä oleva piha-alue on suojeltu sekä asemakaavassa että kirkkolaililla (*Kirkkohallitus 25.3.2003 kirkkolain 14.luvun 5§*).

Alvar Aalto hallinto- ja kulttuurikeskus

Toinen tärkeä valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö on Alvar Aallon suunnittelema Alvar Aalto hallinto- ja kulttuurikeskus, jossa sijaitsevat Lakeuden Ristin kirkko, seurakuntakeskus, kaupungin hallintokeskus sekä

kaupungin suurimmat kulttuurin tuottajat, kirjasto ja kaupunginteatteri. Aalto-keskuksen rakentuminen alkoi kirkon rakentamisella vuonna 1957 ja viimeisenä valmistui kaupunginteatteri vuonna 1987. Kuuden rakennuksen kokonaisuus on yksi Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston tunnetuimmista kohteista. Aalto-keskuksen kansalaistori suihkulähteineen on viihtyisä sisäpiha ja luonteva sisäänkäynti kirjastolle ja kaupunginteatterille. Lakeuden Risti –kirkon viherympäristö porrastettuine nurmikenttineen on Aallon itse suunnittelema. Aalto-keskus on suojeltu pääosin rakennussuojelulailla ja osittain kirkkolailla. Kokonaisuuden suojelua täsmennetään lisäksi vuoden 2009 asemakaavalla.

Aalto-keskusta täydentää **Kirkkopuisto**, jonka Alvar Aalto suunnitteli luonnolliseksi taustaksi monumentaaliseksi kirkolle. Puisto on yksi Pajuluoman rannan rakennetuista puistoista, joka rakennettiin 1960-luvun alussa. Puistoon istutetut pensaat sekä keskieuropalaiseen tyyliin tiheiksi alueiksi istutetut puut on sijoitettu alueelle selkeiksi istutusryhmiä. Kirkkopuiston muodot, joita myös puistoon valittu vihreä/valkoinen kasvillisuus toistaa, ovat Aallolle tyypillisesti vapaan kaarevia. Kirkkopuisto kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuri ympäristöihin.

Törnävän sairaalan alue

Entinen Piirimielisairaala on yksi Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston alueella olevista merkittävistä rakennuskokonaisuuksista. Törnävän sairaala sijaitsee Östermyran kartanon entisen Ruutitehtaan puiston vieressä lähellä Seinäjoen rantaa. Ensimmäiset 60-paikkaisen sairaalan suunnitelmat teki yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti E.A. Kranck, mutta rakentamiseen päästiin vasta sosiaalishallituksen arkkitehti Axel Mörnen tekemien satapaikkaisen sairaalan piirustusten perusteella. Ensimmäinen sairaalarakennus valmistui 1923, toinen 1924 – 1925, kolmas 1930 sekä osastot kaatumatautisia ja tylsämielisiä varten 1928 ja 1929. Sairaalarakennukset ja alueelle johtavan Björkenheimintien sillan urakoi Oy Constructor Ab. 1950-luvulla alueelle rakennettiin muun muassa hallintorakennus, kappeli ja henkilökunnan asuntoja arkkitehtitoimisto Cedercreutz ja Railon suunnittelemina.

Vuoden 1953 mielenterveyslain myötä Suomen mielisairaalat jaettiin A-mielisairaaloihin sekä B-mielisairaaloihin. Vanhin osa oli A-sairaala ja B-sairaalan eli Koskenalan sairaalan rakennukset rakennettiin 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa vanhan sairaala-alueen eteläpuolelle. Alueita yhdistää pitkä koivukuja, Simunantie.

Laajalla ja puistomaisella alueella on yhteensä 29 entisen piirimielisairaalan sairaalarakennusta sekä niihin liittyviä talous-, hallinto- ja yhteisöllisiä rakennuksia. Sairaalan rakennukset on sijoitettu alueen halki kulkevan Björkenheimin puistotien varrelle aksiaaliseen sommitelmaan. Alueen rakennukset edustavat pääosin 1920-luvun klassismia sekä ajalle tyypillistä niukkailmeistä laitosarkkitehtuuria.

Seinäjoen uusi keskussairaala rakennettiin 1970-luvulla vanhan sairaala-alueen länsipuoleiselle metsäalueelle. Vanhin osa Törnävän sairaalasta toimii nykyisin osana Seinäjoen keskussairaala-alueita. Sen eteläpuolella sijaitsevassa 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa rakennetussa B-mielisairaalassa eli Koskenalan sairaalassa on nyt Seinäjoen Steinerkoulu ja asuntolatoimintaa.

Alue on kokonaisuudessaan rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti sekä maisemallisesti arvokas sairaalakokonaisuus. Alueen eteläosaan on kaavoitettu viime vuosina täydennysrakentamista, joka täyttää kansallisen kaupunkipuiston kriteerit. Asuintuotannolla pyritään paitsi elävöittämään aluetta myös luomaan rakennustaiteellisesti korkeatasoinen, luonnonarvot huomioon ottava, viihtyisä ja omaperäinen miljöo vetovoima-alueeksi vanhaan rakennettuun kulttuuriympäristöön. Alueen pohjoisosan kaavamuutos käynnistyy lähivuosina. Kaavamuutoksen yhteydessä tutkitaan alueen vaihtoehtoisten uusiokäyttötavoitteiden soveltaminen arvokkaaseen ympäristöön ja täsmennetään suojelumerkintöjä. Alue on kokonaisuudessaan valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

Vaasan läänin lääninsairaala

Toinen Seinäjoella sijaitseva merkittävä sairaala-alue on vanhan Vaasan läänin lääninsairaala, joka sijaitsee Marttilan kaupunginosassa Seinäjoen uoman rannalla. Täysin ajanmukainen sairaala valmistui nykyiseen Marttilaan vuonna 1931. Sairaalan ympäristöön rakennettiin päärakennuksen lisäksi talous- ja asuinrakennuksia sekä talli ja sikala. Rakennus toimi sotasairaalanä vuonna 1939 - 45 ja vuonna 1965 sairaala muuttui Seinäjoen keskussairaalaksi. Keskussairaalan muutettua uusiin tiloihin Kyrkösjärven pohjoisosaan vuonna 1977 on tiloja saaneerattu uusien toimijoiden tarpeisiin sopiviksi muun muassa korkeakoululle, musiikkiopistolle ja ravintolalle. Tallirakennuksessa toimii nykyään Ravintola Marttilan Talli.

Samaan pihapiiriin rakentui vuonna 1931 Kivirikon talo, joka toimi ylilääkärin asuntona ja vastaanottona. Rakennus edustaa 1930-luvun puutalorakentamista Seinäjoella. Nykyään rakennus toimii Seinäjoen Kuvataiteilijat ry:n näyttely-, työskentely- ja opetustiloina.

Erityisesti ulkoasultaan hyvin alkuperäisenä säilynyt rakennuskokonaisuus sijaitsee monipuolisessa puistossa, jonka helmiä ovat luonnonsuojelulailta suojellut punatammet. Järeät, lähes satavuotiaat punatammet ja makedonianmännyt ovat vanhinta hengissä olevaa puustoa mitä Seinäjoen istutetussa kasvillisuudessa löytyy. Alueen puistomaista ilmettä on kohennettu ja puistoalueita on laajennettu niin, että ne liittyvät selkeämmin osaksi Seinäjokivarren puistoväylää.

Muita arvokkaita/säilytettäviä rakennuksia

Seinäjoen kaupungin toimesta on tehty kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemallisesti merkittävien kohteiden inventointi vuosina 1992 - 1998. Inventoidut kohteet kuuluvat rakennusperinneselvitykseen, josta on tehty Seinäjoen rakennuskulttuuria -julkaisu vuonna 2002. Rakennusperinneselvitys ei ole suojeluluettelo vaan se esittelee Seinäjoen vanhaa rakennustapaa ja tuo esiin rakennusten kulttuurihistoriallista arvoa. Selvityksen tarkoitus on palvella kaupunkisuunnittelua, kaupungin kaavoitustyötä ja muita perinteestä ja historiasta kiinnostuneita. Jokaisen kohteen alla on mainittu inventointivuosi ja arvotusperuste.

Vesitorni

Vesitorni on Matti Visannin suunnittelema perinteikäs maamerkki Seinäjoella. Se on rakennettu vuonna 1931 Vaasan lääninsairaalan ja kauppalan tarpeisiin. Vesitorni on ollut käytössä siihen saakka, kunnes Jouppilanvuoren vedenpuhdistuslaitoksen 1. osa valmistui vuonna 1965. Nykyään torni on tyhjillään. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1998 ja todettu rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Pumppuranta

Seinäjoen rannalla sijaitseva Pumppuranta on hyvin säilynyt 1900-luvun alun rautatieläisrakennusryhmä. Rakennushistoriallisen arvon ohella sillä on paikkakunnan historian kannalta huomattavaa merkitystä. Pumppuasema on VR:n rakennuttama, sieltä johdettiin vesi putkea pitkin rautatieasemalle suureen vesisäiliöön ja myöhemmin vesitorniin. Rakennus sisältää pumppuhuoneen, päivästäjänhuoneen ja kahden huoneen asunnon. Pumppuhuoneessa on edelleen jäljellä höyrykone, jolla vettä alun alkaen pumpattiin. Pihapiirissä on pumppuhuoneen lisäksi puuliiveri ja sauna. Joen rannassa sijaitseva betonirakennus on suodatinkaivo, jossa vesi suodatettiin ennen pumppuamista. Nykyään päärakennuksen toinen pää toimii asuinkäytössä ja suodatinkaivorakennus sekä liiveri toimivat melontaseura Kyrönjoen KoskiHäyjen kalustovajana. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1995 ja todettu rakennushistoriallisesti ja historiallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Pankki

Itikan risteysalueen ja joen välimaastossa sijaitseva Pohtona tunnettu tila on alun perin kuulunut Ala-Marttilan tilaan. Rehevän puutarhan ympäröimä pihapiiri muodostuu 1800-luvun lopun asuinrakennuksesta ja ulkorakennuksesta. Rakennuksessa on tiettävästi toiminut meijeri, nahkurinverstas ja Säästöpankki. Talo on sijoitettu perinteiseen tapaan pääty joelle päin. Rakennus on hyvässä kunnossa. Vuonna 2014 talo sai uudet omistajat, jotka kunnostavat rakennusta perinteistä rakennuskulttuuria vaalien. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1994 ja todettu rakennushistoriallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Pappila

Pappilan rakennusryhmä on rakennushistoriallisesti merkittävä kokonaisuus, joka sijaitsee maisemallisesti viehättävällä alueella Pajuluoman varrella. Päärakennus on valmistunut noin 1850-luvulla. Rakennuksessa on yhteensä 13 huonetta. Pappilan 190 ha suuruinen tila on ostettu Seinäjoen kappeliseurakunnan kappalaisen virka-asunnoksi v. 1865. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on renkitupa ja sauna-varistorakennus sekä maakellari. Rakennusryhmän ympärillä on osittain puinen aita osittain vanha kiviaita. Pappila on tärkeä kohde Seinäjoen seurakunnan ja Törnävän historian kannalta. Pappila muutettiin v. 1965 seurakuntakodiksi ja nuorisotiloiksi. Nykyisin rakennuksessa on seurakunnan tiloja. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1998 ja todettu rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Niemistönmaan arvokkaat rakennukset

Niemistönmaan alueella on säilynyt perinteistä rakennuskulttuuria. Suurin osa kohteista sijaitsee arvokkaalla kulttuurimaisema-alueella, joka on osa Ilmajoen Alajoen valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Asutus on muotoutunut

nauhamaisesti maaston korkeimmille kohdille, viljelylakeuden reunamille, josta avautuvat laajat näkymät avoimille pelto-alueille. Kaupunkipuiston alueella on mukana Niemistönmaan alueelta seitsemän kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti arvokasta rakennusta tai rakennusryhmää, joista **kantatiloja ovat Latva-Heikkilä ja Ylikatila**. *Kaikki alla mainitut Niemistön kohteet on suojeltu oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa sr-merkinnällä.*

Hannulan ja Latva-Heikkilän rakennusryhmät sijaitsevat Vaasantien itäpuolella ja ovat maisemallisesti merkittävät kohteita kaupungista päin tultaessa. Vuonna 1706 perustettu **Latva-Heikkilä** on Heikkilän kantatila. Asuinrakennuksen vanhin osa on noin 1820 vuodelta. Tyypillinen eteläpohjalainen kaksifooninkinen talonpoikaisrakennus, jossa päärakennus piha- ja ulkorakennuksineen muodostaa alueella perinteisen pihapiirin. Pihapiirissä on yhä perinteisiä ulkorakennuksia uusien talousrakennusten täydentäminä. Nykyinen suku on ollut tilalla vuodesta 1763. Isäntäpari on tilan omistajia kahdeksannessa polvessa ja harjoittavat edelleen maanviljelyä. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1994 ja todettu rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Heikkilän kantatilasta jaettu, maisemallisesti erittäin merkittävä, **Hannula** on valmistunut vuonna 1899. Hannulassa on tehty useita muutoksia, ikkunat on muutettu alkuperäisistä 6-ruutuisista 2-ruutuisiin 1950-luvulla, sisätiloissa on tehty laaja remontti 1970-luvulla ja kaikki vanhat ulkorakennukset on purettu 1950-luvulla, jolloin tehtiin uusi ulkokartano. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta ja todettu rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Heikkilän kantatilasta jaettu **Itämäki** sijaitsee Vaasantien itäpuolella Latva-Heikkilän ja Hannulan pohjoispuolella. Itämäki on hyvin säilynyt 1800-luvun alkupuolen pihapiiri, jota rajaavat päärakennuksen lisäksi arvokas luhtiaitta ja hirsinen ulkorakennus. Päärakennus on tyypillinen pohjalaistalo, joka on säilynyt rakenteiltaan hyvin pitkälle alkuperäisenä. Itämäen talo on toiminut kylänsä keskustalona, sillä olihan rakennus yksi Heikkilänmäen suurimpia. Itämäen talolle tuotiin posti ja kylän väki ilmoittautui rippikouluun. Itämäen tila on pysynyt Itämäen suvun omistuksessa ja siinä on asuttu aivan nykypäiviin saakka. Talon viimeinen asukas kuoli 1980-luvun alkupuolella. Noin 15 vuotta sitten Itämäen talo sai uuden roolin, kun talo restauroitiin ja siinä alettiin pitämään tilausravintolaa. Itämäen vanhanaikaisen ja hurmaavan tyylin mukaisesti talon emäntä tarjoaa noutopöydästä aitoa, suussa sulavaa kotiruokaa jopa 70 hengelle. Itämäen talo on tunnelmallinen kokoontumispaikka erilaisiin perhejuhliin sekä yritysten tilaisuuksiin. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1994 ja todettu rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Heikkiläntien puolivälissä sijaitseva **Arvola** (Siirilä) on osa Mäenpään kantatila, jonka rakennuksen hirret on tuotu Siirilän pappilasta Lapualta vuonna 1860. Mäenpään isännän kuoltua taloa ryhdyttiin kutsumaan Mäenpään sijasta Siiriläksi. Ulkorakennus tuhoutui tulipalossa saunaa lukuun ottamatta vuonna 1941. Siirilän talo sijaitsee rinnemaastossa, eteläpuolella taloa reunustaa laaja puutarha omenapuineen ja Siperian pihtakuusineen. Puutarha on pyritty säilyttämään perinteisellä mallillaan, siellä kasvatetaan puiden ja pensaiden lisäksi laaja valikoima erikoisia yrttejä. Rinteessä on myös hevosaitaus. Päärakennus on eteläpohjalainen tyypillinen kaksifooninkinen talonpoikaisrakennus, jota on

remontoitu nykyajan asumisvaatimuksia vastaavaksi vanha tyyli säilyttäen. Tilalla toimii nykyään Siirilän eläinmaailma, jossa pääsee tapaamaan, koskettamaan sekä halutessa myös hoitamaan erilaisia eläimiä. Tilan hevosaitaukset levittäytyvät myös Heikkiläntien eteläpuolisille Alajoen arvokkaille maisemaluonnonalueille. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1994 ja todettu rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Yliniemistö on Niemistöntien varrella Kantaniemistöstä jaossa syntynyt tila. Yliniemistön tila on ainut Niemistön kulttuurihistoriallisesti arvokkaista rakennuskohteista, joka sijaitsee tien eteläpuolella rajautuen suoraan peltomaisemaan. Päärakennus on tehty 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Talo on tyypillinen eteläpohjalainen pohjalaistalo, jonka pihapiirissä on vanhaa rakennuskantaa jäljellä. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1992 ja todettu rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Niemistön tilasta jaettu **Tervalan** tila sijaitsee Niemistöntien varressa rinne- maastossa metsän ja viljelylakeuden välisellä alueella. Se on perinteistä rakennuskulttuuria vaalien kunnossa pidetty tyypillinen pohjalaistalo. Asuinrakennus on valmistunut nykyiseen muotoonsa vuonna 1876, osa rakennuksesta on peräisin 1800-luvun alusta. Pihapiiri on muotoutunut väljästi neliömäiseksi, osa vanhoista ulkorakennuksista on vielä jäljellä. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1994 ja todettu rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Ylikatila sijaitsee Niemistöntien ja Katilantien risteyksessä Hannukselan viressä. Ylikatila on Katilan suvun kantatila. Se on yksi seudun vanhimpia säilyneitä rakennuksia, jonka vanhin osa on tiettävästi 1760-luvulta. Ylikatila on tyypillinen eteläpohjalainen pohjalaistalo, jossa on alkuperäiset rakenteet perustuksista lähtien jäljellä. Rakennuksessa on tyylikkää koriste-elementtejä erityisesti ikkunoissa ja räystäissä. Yli-Katilan pihapiirissä sijaitsee päärakennuksen lisäksi ulkorakennuksia. Talon eteläpuolella on laaja puutarha omenapuineen ja marjapensaineen. Puutarhan itä- ja länsipuolisten tieliittymien varressa on vanha kiviaita. Venäläiskomppanian asuminen talossa itsenäistymistä edeltävinä vuosina tuo talolle historiallista merkitystä samoin kuin talon osuus herännäisyyden leviämisessä paikkakunnalla. Kohde on inventoitu Seinäjoen historiallisen yhdistyksen toimesta vuonna 1994 ja todettu rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Rakennussuojelulla suojellut kohteet

Björkenheimintien silta

Törnävän alueella sijaitseva vuonna 1922 valmistunut Björkenheimintien silta on suojeltu rakennussuojelulla. Silta johtaa Seinäjoen yli kaupunkikeskustasta Törnävän sairaalan eli entisen piirimielisairaalan alueelle. Nykyinen silta edustaa vanhinta betonisilta-arkkitehtuuria paikkakunnalla ja on samalla ainoa 1920-luvun sillanrakennusarkkitehtuurista kertova muistomerkki.

*Rakennussuojelulain (498/2010) nojalla suojeltu kohde 201144
Ympäristöministeriö 30.6.2006 YM 10/531/2002.*

Alvar Aalto hallinto- ja kulttuurikeskus

(sis. Entinen valtion virastotalo, kirjasto, kaupungintalo, kirkkopuisto, teatteri)
Kohde esitelty hakemuksen sivulla 14.

Rakennussuojelulain (498/2010) nojalla suojeltu kohde 201291

Ympäristöministeriö 24.10.2005 YM 6/531/2002.

Puistot

Kaupungin rakennetta rytmittävät laajat puisto- ja viheralueista muodostuvat verkostot, jotka palvelevat kaupunkilaisia paitsi kulkuväylinä myös erilaisten toimintojensa kautta. Selkeimmät puistojen nauhat muodostavat Seinäjoen ja Pajuluoman uoman rantojen puistoalueet, joiden rakennettuihin ja luonnontilaisiin puistoalueisiin liittyy laajoja viher- ja virkistysalueita, jotka ulottuvat kaupungin ulkopuolisille tuotanto- ja virkistysalueille.

Rantojen kasvillisuus muuttuu kaupunkialueelle siirryttäessä vähitellen luonnontilaisesta ranta- ja metsäkasvillisuudesta rakennetuiksi puistoiksi ja pihapiireiksi. Seinäjoen keskustassa on useita puistoja, jotka voidaan katsoa olevan niin sanottuja edustuspuistoja niiden rakenteiden ja istutusten perusteella. Joen rannat on asema- ja yleiskaavoissa johdonmukaisesti varattu puisto ja virkistysalueiksi.

Alueella sijaitsee viihtyisiä ja hyvin hoidettuja rakennettuja puistoja sekä luonnontilaisia ympäristöjä, jotka muodostavat yhtenäisen sini- ja viherrakenneverkoston Kansallisen kaupunkipuiston alueelle. Pääosa rakennetuista puistoista sijoittuu kaupunkia halkovien vesistöjen, Seinäjoen sekä Pajuluoman varteen. Kaupungin rakennetta ryhmittävät puistot ja viheralueet, jotka palvelevat asukkaita ja matkailijoita viihtyisinä viherkeitainä.

Törnävän ruukinalue kartanopuisto

Seinäjoen puisto- ja viheralueiden kehityksen juuret ulottuvat Östermyran ruukin aikaan. Vuonna 1807 aloitettiin Törnävällä ruukin pihan kunnostaminen ja kasvi- ja peltomaan raivaus uuden isännän Gustaf Adolf Wasastjernan toimesta. Pihan rakennustyöt aloitettiin päärakennuksen länsipuolelta. Puutarhalle tilattiin runsaasti kasvien siemeniä ja marjapensaita, joen penkereitä tuettiin, puutarhan ympärille rakennettiin aita ja pihatie kunnostettiin.

Vuonna 1864 Ruotsin kuninkaan kuninkaallisten puutarhojen johtaja Knut Forsberg kartoitti kartanon aluetta ja teki puutarhasuunnitelman, joka valmistui vuonna 1865. Suunnitelmassa puutarha oli muotoiltu uudelleen muodikkaasti englantilaisen puutarhan tyyliin. Suunnitelmassa kasvien määrä ja lajien runsaus loivat puistoon vaihtelevuutta ja avoimet niityt sekä nummet vuorottelivat tiheiden puu- ja pensassaarekkeiden välissä. Puutarhaan istutettiin runsaasti pensaita, mutta Forsbergin puutarhasuunnitelmaa ei toteutettu suunnitelman mukaisesti. Vuonna 1888 ruutitehtaan toiminta loppui, ja ruutitehtaan alue sekä Törnävän saari jäivät puistokäyttöön. Vuosisadan vaihteessa, kartanon joutues- sa ulkopuolisten käsiin puutarha jäi ilman huomiota ja rapistui.

Törnävän saaren sekä päärakennuksen ja maantien välinen alue säilyivät puistona, mutta alueita käytettiin laitumena ja puistokasvillisuus hävisi vähitellen, ainoastaan sisääntulotien koivukuja säilyi. Puisto siirtyi Seinäjoen kauppalalle 1959.

Vuonna 1962 Seinäjoen kaupunginpuutarhuri Arvo Toivola aloitti kartanopuiston kunnostamisen ja laajentamisen suunnittelun. Aluetta on kunnostettu 1960-luvulta lähtien useaan otteeseen parantaen sen toimintoja sekä paikkaillen kovan kulutuksen aiheuttamia vaurioita.

Vuonna 2001 käynnistyi hanke, jonka tavoitteena oli Törnävän kartanoa ympäröivän noin 10,5 hehtaarin laajuisen puistoalueen kunnostaminen puutarhan vuoden 1864 puutarhasuunnitelman tilannetta ja historiallista luonnetta mukailleen. Kunnostuksessa päätettiin palauttaa kartanon nelirivinen koivukuja, päärakennuksen edustaistutukset sekä puutarhakäytävät ja täydennysistutukset. Kunnostus valmistui vuonna 2008.

Puistossa on merkittävimpiä muistomerkkejä mm. kuvanveistäjä Herman Joutsenen vuonna 1997 tekemä ”Suomenhevonen”-patsas. Patsas muistuttaa siitä, että ilman tätä uskollista palvelijaa, ei Suomea olisi raivattu ja puolustettu sekä rakennettu. Puistossa on myös näyttävä kuvanveistäjä Tapio Junnon vuonna 1968 tekemä ”Ruukinpatsas” -teos.

Tänä päivänä luonnonkaunis Törnävän kartanopuisto alueineen tunnetaan paikkakunnan historiasta kertovien rakennusten kokonaisuutena, suosittuna tapahtumapaikkana ja viehättävänä puisto- ja virkistyskeitaana Seinäjoen jokimaisemassa. Törnävän puistoalueella järjestetään erilaisia massatapahtumia, joista tunnetuin on Provinssirock. Provinssirock on yksi Suomen suurimmista rockmusiikkifestivaaleista ja ainutlaatuinen festivaalialueen kulttuurihistoriallisen ympäristönsä vuoksi. Ympäristö on sekä kulttuurihistoriallisesti että luonnonympäristöltään valtakunnallisesti merkittävä puistokohde.

Kirkkopuisto

Aalto-keskuksen välittömässä läheisyydessä sijaitsee Kirkkopuisto. Aalto suunnitteli puiston luonnolliseksi taustaksi monumentaaliseksi kirkolle. Puisto rakennettiin 1960-luvun alussa kaupunginpuutarhuri Arvo Toivolan viimeistelemien suunnitelmien mukaisesti. Kirkkopuistossa, Lakeuden Ristin tornin juurella, on Aallon suunnittelema pronssiveistos: ”Elämän lähteellä”. Aalto halusi puistoon suomalaisia puulajeja ja erityisesti hän piti kotipihlajasta, jota puistoon on istutettu runsaasti. Puistossa on kaarevat muodot ja selkeät istutusvyöhykkeet puille ja pensaille. Puistossa on myös laaja nurmialue, joka luo avaran vaikutelman. Sinne on sijoitettu ”Heimotulet” -patsas, jonka on suunnitellut kuvanveistäjä Terho Sakki. Aihe kuvastaa heimotulen palamista sekä karjalaisia yhdistävää liekkiä.

Björkqvistin puisto

Björkqvistin puisto on rakennettu Pajuluoman rantaan palvelutalojen ja kerrostalojen väliselle alueelle. Puiston suunnittelussa on huomioitu erityisesti seniorikäiset kaupunkilaiset: kulkuväylien pinnoitteet ovat tasaisia ja puistossa on helteeltä varjostavia köynnösrakenteita sekä useita penkkejä oleskelua varten. Ikääntymisen myötä on aikaa nauttia kasveista, kukista ja niiden väriloistosta varhaiskeväästä pitkälle syksyyn. Björkqvistin puistoon on istutettu noin 60 erilaista kasvilajia.

Törnävän sairaalan puistoalue

Törnävän sairaalan alue on yksi kaupunkipuiston alueella olevista merkittävistä rakennetuista laajoista puistoalueista. Törnävän sairaala sijaitsee Östermyran

kartanon entisen Ruutitehtaan puiston vieressä lähellä Seinäjoen rantaa. Laajalla ja puistomaisella alueella on yhteensä 29 entisen piirimielisairaalan sairaalarakennusta sekä niihin liittyviä talous-, hallinto- ja yhteisöllisiä rakennuksia. Alueella asuvilla perheillä oli omat kasvimaat. Alue on maisemallisesti arvokas sairaalakokonaisuus sekä valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Vaasan läänin sairaalan puistoalue

Vaasan läänin sairaalan laajat viheralueet ovat 1900-luvun alkupuolelta. Alueen merkittävin kokonaisuus on yllilääkäri Kivirikon talon ympäristö, joka edustaa klassista puistokulttuuria. Suunnitelmissa on kunnostaa piha sen historiallisia kerroksia korostaen. Koko läänin sairaalan alueesta on tehty ympäristön yleisuunnitelma, tavoitteena on peruskorjata koko ympäristö alueittain. Alueella kasvaa kolme vanhaa suojeltua punatammea, isoja makedonianmäntyjä sekä valtava laakeripoppeli. Alueen rakennuksissa on mm. kaupungin ja musiikkiopiston toimintoja.

Jouppilanranta on rakentumassa oleva puistokokonaisuus, joka sijaitsee Framin edustalla Seinäjoen länsirannalla, Kirkkokadun ja Suupohjantien välisellä alueella. Alueella on käytetty runsaasti kiveyksiä, puita ja pensaita. Ammattikorkeakoulun rakennusten välittömässä läheisyydessä puisto muodostaa niin opiskelijoille kuin muillekin kaupunkilaisille viihtyisän oleskelualueen. Puisto on myös hyvä paikka pienimuotoisille tapahtumille.

Kampusranta

Kampustalon ja Seinäjoki-salin valmistuttua rakennettiin rakennuksen ja joen välinen alue Kampusranta. Arkkitehti Arne von Boehmin yleisuunnitelman pohjalta kaupunginpuutarhuri Hannu Ojanen laati rannan toteutus suunnitelmat. Suunnitelman aiheena on sisäpihalla pulppuava lähde ja siitä alas virtaava puro, joka joen rannassa päättyy pienempään lampeen. Puroa reunustavat betonikiviset luiskaportaat ja runsaat havu- ja perennaryhmät. Sipulikukat tuovat väriä kevääseen. Rannassa on esitysalue katsomoineen. Seinäjoki-salin muotoa on korostettu näyttävin jaloangervoistutuksin ja pylväshaavoin.

Pajuluoman puisto

Pajuluoman rannat on kaavoitettu puistoiksi, sillä jokivarsi on merkittävä viherväylä kaupunkilaisille siirryttäessä eteläisistä kaupunginosista keskustaan ja päinvastoin. Pajuluomalle ovat ominaisia lammet, joita on nimetty henkilöiden ja sukujen perusteella. Jokivarteen on merkitty myös ns. ”Sydänreitti”.

Myllysaari sijaitsee kauniilla paikalla Seinäjoen Mallaskosken rannassa. Sille tyypillisiä piirteitä ovat monipuolinen kasvillisuus, joki ja joen törmät. Puistossa on myös avokalliota. Vanha kävelysilta yhdistää Myllysaaren ja vanhan vesitorin alueen. Myllysaari on yksi Seinäjoen kauneimmista ja käytetyimmistä puistoista.

Mannerheimin puisto on keskellä kaupunkia Kirkkokadun ja Koulukadun kulmauksessa. Puistossa on ensimmäinen Carl Gustav Emil Mannerheimin muistomerkki Suomessa ja se paljastettiin 4.6.1955. Patsaan on suunnitellut kuvanveistäjä professori Lauri Leppänen. Puisto kunnostettiin osana kaupunkikeskustan kehittämistä, peruskorjaus valmistui vuonna 2014. Mannerheimin patsas siirrettiin hieman lähemmäksi tietä ja korotettiin alustasta. Patsasta on myös ko-

rostettu runsailla alppiruusuistutuksilla. Puistoon lisättiin myös kiveyksiä, istuinpaikkoja sekä perenna- ja pensasryhmiä.

Olavi Pihan puisto sijaitsee keskeisellä ja kauniilla paikalla Pajuluoman rannassa Kirkkokadun ja Ruukintien kulmauksessa. Puisto oli aiemmalta nimeltään Veteraanipuisto, mutta se nimettiin uudelleen 13.8.2009 Seinäjoen ensimmäisen kaupunginjohtajan, kaupunkineuvos Olavi Pihan mukaan. Puistossa on kaksi sotaan liittyvää patsasta: ensin pystytettiin Sotaan lähtevien kivi ja muistolaatta, myöhemmin puistoon siirrettiin Pirstotut puut, talvisodan päättymisen muistomerkki. Sen on suunnitellut kuvanveistäjä Maija Martiskainen. Patsas on paljastettu vuonna 1975. Vuonna 2010 tuli kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun Seinäjoki sai kaupunkioikeudet ja sen kunniaksi Olavi Pihan puistoon istutettiin juhlapuu.

Tangopiha on pieni "taskupuisto" Kirkkokadun varrella Alvar Aallon kadun kulmauksessa. Puiston suunnittelussa on käytetty sydänaihetta, joka on Tangokadun symboli. Sydänkuviota on mm. puiston kiveyksessä.

Puistosaaret

Kansallisen kaupunkipuiston alueeseen kuuluu useita saaria. Seinäjoen rantaraitti johdattaa Seinäjoen varren puistosaariin, kuten Törnävänsaareen ja Myllysaareen. Luonnontilaisia saaria ovat Isosaari ja Mäkisaari. Isosaari sijaitsee kansallisen kaupunkipuiston eteläosassa noin yhdeksän kilometrin päässä keskustasta. Saarella sijaitsee loma-asutusta ja Isosaaren leirikeskus. Isosaaresta valtaosa kuuluu luonnonsuojelualueeseen. Mäkisaari on luonnontilainen saari, jota laiduntavat lampaat kesäisin kaupungin ja viljelijän yhteistyönä. Saarella sijaitsee myös muutama loma-asunto.

Vesialueet

Kansallisen kaupunkipuiston vesistöt Kyrönjoki, Seinäjoki, Pajuluoma ja Kyrköjärven tekoallas kuuluvat Kyrönjoen vesistöalueeseen. Kaupunkipuisto alueen rajauksen sisällä on vesialueita noin 640 ha. Seinäjoen kaupunkikeskustan vesiluonto koostuu kahdesta kaupunkia halkovasta uomasta, Seinäjoesta ja Pajuluomasta. Uomat luovat kaupungin keskustaan monimuotoiset luontoa, vesistöjä ja virkistykseen liittyviä toimintoja yhdistävät väylät. Alueen vesistön niukkuudesta johtuen nämä vesiuomat ovat luonnonarvoiltaan kaupungin tärkeimpiä kohteita. Vesialueet ovat tärkeitä virkistysalueita. Veneily, melonta, kalastus, uinti ja retkeily kuuluvat kesäisiin harrastuksiin. Talvisin jäätyneillä vesialueilla pilkitään, kävellään, hiihdetään ja surffataan. Kesäisin Kaanaa Linesin jokilaiva kuljettaa idyllistä Seinäjokea pitkin tutustuttaen samalla Seinäjoen historiaan ja kulttuuriin sekä Pohjanmaan tulvien vaiheisiin.

Seinäjoki

Seinäjoki on luontokohteista arvokkain, sillä monipuolisten luontotyyppiensä lisäksi se on arvokas virkistys- ja maisemakohde. Se on yksi Kyrönjoen latva-haaroista, joka saa alkunsa satakunnan pohjoisosien vedenjakajaseuduilta. Jo 1700-luvun lopulla Kyrönjoessa ja sen latvajoissa tehtiin laajoja perkaus ja vesien järjestelytoimia mm. vahingollisten tulvien poistamiseksi. Seinäjoessakin on vesivoiman valjastamiseen ja säännöstelyyn liittyviä rakenteita säännöllisin välimatkoin. Joen eteläosalle tunnusomaista on jokiuoman koskisuus ja metsäiset ranta-alueet, kun taas pohjoisosan savitasangoilla jokiuoma on syvällä ja ranta-

törmät jyrkkiä. Joen ranta-alueet vaihtelevat puistometsistä rakennettuihin edustuspuistoihin. Seinäjoki laskee Alajoen viljelylakeudella Kyrönjokeen niin sanottua Seinäjoen vanhaa uomaa sekä oikaisu-uomaa pitkin.

Pajuluoma

Pajuluoma saa alkunsa kaupunkialueen eteläpuolisilta suurilta suoalueilta. Keskustan itäreunalla kaupunkipuistoa rajaava Pajuluoma virtaa Seinäjoen keskustan läpi kapeana uomana ja yhtyy Seinäjokeen kaupunkikeskustan pohjoispuolella oikaisu-uomaa pitkin. Luoman latvaosia reunustavat metsät ovat taousmetsinä käsiteltyjä kuivia kankaita ja alajuoksulla on luonnontilaisia vanhoja kuusikoita ja lehtomaisia rantametsiä. Varsinaisella kaupunkialueella Pajuluoman rannat muuttuvat rakennetuiksi puistoiksi ja pihapiireiksi. Pajuluoma on sijaintinsa ja saavutettavuutensa vuoksi erittäin tärkeä virkistysväylä.

Kyrkösjärven tekojärvi

Kyrkösjärven tekojärvi on valmistunut vuonna 1980. Järvi on kokonaisuudessaan pinta-alaltaan 640 hehtaaria, josta kaupunkipuiston alueella on noin 498 ha. Järvi rakennettiin ensi sijassa tulvasuojelun tarpeisiin, mutta valjastettiin myös vesivoiman käyttöön. Järven pinta on noin 40 metriä Seinäjoen kaupunkikeskustaa korkeammalla ja sen korkeusvaihtelu on jopa kaksi metriä. Järveä säännöstellään voimakkaasti sen tulvasuojeluluonteiden sekä sähköntuotannon vuoksi. Järvestä on tullut vähävetisellä Etelä-Pohjanmaalla maakunnallisesti arvokas luontokohde, se on mm. tärkeä vesilintujen pesimä- ja muuttolintujen levähdyspaikka. Kasvillisuuden peittämät turvesaaret muodostavat järven linnustolle tärkeitä pesäpaikkoja. Syyskesällä järvellä levähtää mm. arktisia kahlaajalintuja. Järvellä elää vahva kanta mm. viitasammakoita ja lummelampikorentoja. *Kyrkosjärvi, suomenselän maakunnallisesti arvokas lintualue.*

Seinäjoen oikaisu-uoma

Seinäjoen kaupunkipuiston erityisarvoihin kuuluu Suomen suurimmat tulvasuojelutyöt, jotka saatiin valmiiksi 1980-luvun alussa, jolloin Seinäjoen oikaisu-uoma ja Kyrkösjärven tekojärvi valmistuivat. Jokien yhteisiä tulvaongelmia helpottamaan rakennettiin mittavat tulvan suojelurakenteet, jotka keskittyvät Seinäjoen varrelle. Osa näitä tulvasuojelurakenteita on Seinäjoen oikaisu-uoma.

Kyrönjoki

Kyrönjoki on Etelä-Pohjanmaan suurin joki. Kyrönjoen pääuoma alkaa Kauha ja Jalasjoen yhtymäkohdasta Kurikasta ja joella on kolme suurta latvahaaraa, Seinäjoki, Jalasjoki ja Kauhajoki. Kyrönjoella on suuri maisemallinen merkitys sitä reunustavien Alajoen peltojen kanssa. Viljelylakeudet on valittu yhdeksi Suomen kansallismaisemista. Kiikun padon kohdalla esiintyy alueellisesti ja valtakunnallisesti uhanalaisia lajeja. Kyrönjoki on erikoistapaus Suomessa sillä se on suojeltu omalla erikoissuojelulla. *Laki Kyrönjoen erityissuojelusta 1139/1991, hyväksytty eduskunnassa 16.8.1991.*

Malkakoski

Kyrönjoen Malkakoski on maisemallisesti merkittävä tekokoskialue, joka sijaitsee Ylistarossa Malkamäen kylässä, noin 20km Seinäjoelta pohjoiseen. Malkakoski on Seinäjoen viimeisimpiä vesistö rakentamisia. Malkakoski on koskimojien ahkerassa käytössä. Malkakoskelle johtavalla kapealla Kyrönjoen väylällä on tärkeä vesistöllinen arvo. Alue on mm. merkittävimpiä koskikarojen talvehtimipaikkoja.

Luonnon arvot

Kallio- ja maaperä

Kansallisen kaupunkipuiston alue sijaitsee Suomenselän vedenjakajaseudun kainalossa. Seudun korkokuva on vaihteleva, vaikka tasainen viljelylakeus onkin leimallinen maisemaelementti. Kyrkösvuorelta Rintalanvuorelle ulottuva metsäinen mäkimaasto on kallioperältään pääosin kiilleliusketta. Se on syntynyt noin 1900 miljoonaa vuotta sitten tapahtuneissa poimuuntumisissa. Vuorten lakialueiden kalliopaljastumisissa voi nähdä kiilleliuskeelle ominaisia lohkeamia ja jyrkänteitä. Alavilla Seinäjoen ja Kyrönjoen varsilla kallioperä on pehmeiden savimaiden peittämää. Alueen kallioperästä on paljastunut mielenkiintoisia tina-, antimoni ja kultamineraaleja.

Maaperä on jääkaudella syntynyttä moreenia ja savea. Kyrönjoen ja Seinäjoen varsilla on myös savikoiden peittämiä piiloharjuja. Jäätikön liikesuunnista kertovia merkkejä on runsaasti. Kattilavuoren kookas drumliini eli moreeniselänne ja Myllysaaren silokallioissa näkyvät uurteet paljastavat jäätikön vyöryneen luoteesta kaakkoon. Muita jääkauden merkkejä ovat mm. komeat siirtolohkarekentät, joita on erityisesti Rintalanvuoren ja Rupulinvuoren eteläpuolella. Paukanevan keidassuo muodostaa alueen laajimman turvema-alueen.

Tuoreempia geomorfologisia pinnanmuotoja ovat Seinäjoen kulutustyön vaikutuksesta syntyneet jokivarsitörmät ja Isosaaren hiidenkirnut.

Luontotyypit, kasvillisuus ja eläimistö

Alueen metsäiset luontotyypit vaihtuvat jokivarsien ravinteikkaista lehdoista tuoreiden kangasmetsien kautta kuiviksi kankaiksi ja karuiksi kallioalueiksi. Jokivarsimetsät ovat tuomen, harmaalepän ja muun lehtipuuston vallitsemia. Kenttäkerroksen varjoisissa kasvuolosuhteissa viihtyvät nuokkuhelmikät, sudenmarjat ja hiirenportaot. Satakieli, luhtakerttunen, punavarpunen ja pikkutikka kuuluvat näiden metsien pesimälajistoon. Tuoreita kangasmetsiä on mäkimaiden alarinteillä ja osin myös jokivarsilla. Näiden kuusikoiden kenttäkerroksen erikoisuuksia ovat mm. kevätlinnunherne ja sananjalka. Liito-oravat ja tiltaltit suosivat näitä metsiä. Kuivia kangasmetsiä on erityisesti Jouppilanvuoren, Hallilanvuoren ja Kyrkösjärven lähivirkistysalueilla. Karujen kallioalueiden metsät ovat niukkalajisia, mutta puustoltaan vanhoja ja luonnontilaisia. Niissä elävät kulorastaat ja metsot. Kangasmetsissä näkyy talouskäytön piirteet, mutta luonnontilaista aarnimetsääkin on esimerkiksi Kattilavuoren luonnonsuojelualueella.

Paukanevan keidassuo on monien eri suoluontotyyppien muodostama mosaiikki. Räm-, neva ja korpityyppien suoyhdistymä saa kosteutensa miltei yksinomaan sadevedestä, ja se näkyy suoalueen karuutena. Tupasvillan, tupasluikan, mutasaran ja riipasaran vallitsemilla nevoilla pesii kuoveja, kapustarintoja ja töyhtöhyppiä. Suon keskiosien allikko- ja ruoppakuljulabyrinthin keskellä pesii laulujoutsen, kurki ja äänekäs lokkiyhdyksunta. Korpia löytyy Paukanevan lisäksi Rintalanvuoren ja Rupulinvuoren alarinteiltä. Ruohokanukka on Rintalanvuoren alla olevan korven kasvierikoisuus.

Peltolakeuden luonto Seinäjoen alajuoksulla ja Kyrönjoen varsilla on muuttunut viime vuosikymmeninä nopeasti maanviljelyn- ja karjatalouden muutosten myötä. Vaikka luonto on yksipuolistunut, löytyy piennaralueilta edelleen mesimarjoja, ahomansikoita, kissankelloja ja päivänkakkaroita. Peltolinnuston helmiä

kaupunkipuiston alueella ovat peltosirkut, tuulihaukat, peltopyyt ja ruisrääkät. Keväällä metsähanhet, kurjet, pulmuset ja suokukot levähtävät pelloilla.

Kyrönjoen sivuhaaralle Seinäjoelle ja sen sivuhaaralle Pajuluomalle on ominaista suuret vedenkorkeuden vaihtelut. Uomien latvaosien suurilta suoalueilta tulevat vedet ovat happamia, ja se näkyy niukkana vesi- ja rantakasvillisuutena. Siellä missä ravinteikkaat savimaat ulottuvat jokiuomaan asti, on rehevämpiä suvantoja ja joenmutkia. Ulpukat, viiltosarat, kurjenmiekat ja kastikat muodostavat näillä paikoilla uhkeita kasvustoja. Maisemallisesti näyttävimpiä jokiluontokohteita ovat Törnävän ja Myllysaaren kosket. Saukot ja koskikarat asustavat niillä talvisin. Kesällä vesisiipat ja pohjanlepakot käyttävät jokiuomaa saalistusalueenaan.

Kyrkösjärven tekoallas on maisemoitunut ympäröivään muuhun luontoon varsin mainiosti. Järvestä on tullut vähävetisellä Etelä-Pohjanmaalla tärkeä vesilintujen pesimä- ja muuttolintujen levähdyspaikka. Syyskesällä järvellä levähtää mm. arktisia kahlaajalintuja. Järvellä elää vahva kanta mm. viitasammakoita ja lummelampikorentoja.

Kaupunkipuisto on luonnoltaan monimuotoinen ja maisemaltaan kaunis kokonaisuus. Jokiluonto ja sen ympärillä olevat muut luontotyypit, muodostavat toimivan ekologisen käytävän. Sitä pitkin on alueella elävillä kasveilla ja eläimillä hyvät mahdollisuudet levittäytyä uusille elinpaikoille. Näin luonto säilyy elinvoimaisena. Seinäjoen kaupungin nimikkolajit tuomi, voikukka, kärppä ja peltopyy symboloivat mainiosti kaikkia jokivarsilta löytyviä luontotyyppisiä lajeja.

Liikuntareitistöt ja virkistysalueet

Seinäjoen alueella on useita kunto- ja ulkoilureitistöjä sekä hiihtolatuja: Jouppilanvuoren urheilu- ja virkistysalue, Kyrkösjärven virkistysalue, Paukanevan pitkospuureitti, Hallilanvuoren virkistysalue, Keskustan urheilupuisto, Lakeuden jokiluontopolku ja Alajoen luontopolku sekä monipuoliset pyöräily- ja hevosreitit. Liikuntareitistöjen keskeiset osat sijaitsevat kaupunkipuiston alueella ja kokonaisuutta kehitetään yhtenäisten tavoitteiden pohjalta. Reitistöjä suunniteltaessa hyödynnetään mm. kaupunkipuiston maisemallisia erityispiirteitä.

Suurin ulkoilualue on Jouppilanvuoren maastossa, jossa voi mm. kiertää Kyrkösjärven ympäri, poiketa luontopolulla, lenkkeillä kuntoradalla tai tutustua Esteettömään elämysliikuntareittiin, joka ulottuu Ilmajoen Ahonkylään asti sekä Esteettömään Jouppilanvuoren reittiin. Seinäjoen Jouppilanvuoren Esteetön kuntoreitti sijaitsee vain 2 km:n etäisyydellä kaupungin keskustasta. Esteetön kuntoreitti tarjoaa hyvää oloa ja turvallista liikkumista luonnossa sekä harrastusten parissa jokaiselle kansalaiselle. Reitistön yhteispituus on 4,5 kilometriä. Reitistön keskivaiheilla on 1,8 kilometrin osuudella sijaitsevat esteettömät elämyskohteet: laavu, metsälampi, hiljentymispaikka, kota, korsu ja taisteluhaudat. Kyrkösjärven rannalla on käytössä esteetön kalastus- ja venelaituri, uimaluiska ja pelipaikka. Esteettömän kuntoreitin varrella on useita levähdyspaikkoja sekä esteettömiä wc:itä ja sähköpistokkeita esim. pyörätuolin tai hengityskoneen akkujen latausta varten. Alueella sijaitsee myös Kyrkösjärven luontopolku. Noin 5 kilometriä pitkän reitin varrella sijaitsee opastauluja, lintutorni, esteetön pitkospuu-osuus sekä laavu. Kyrkösvuoren luontopolku vetää puoleensa päiväretkeläisiä myös kaupunkia ympäröivästä maakunnasta.

Kyrkösvuoren ja Hallilanvuoren kalliometsät ovat kaupunkilaisten suosimia ulkoilu- ja retkeilymaastoja, koska ne sijaitsevat keskellä kaupunkiasutusta. Hallilanvuorella polveilevat kuntopolut, laavu ja liikkumista helpottavat opasteet ovat lisänneet alueen suosiota. Laavuja ydin Seinäjoen alueella on kymmenkunta.

Paukanevan suoalue toimii elämys- ja liikuntareittinä, jossa on lintutorni, laavu ja pitkospuureittejä. Alueella kulkeva luontopolku on kokonaisuudessaan 7,7 km, josta 5,5 km on pitkostettu. Luontopolun varrella on kahdeksan alueen luonnosta ja historiasta kertovaa opastaulua. Paukanevan alueella on mahdollistettu esteetön liikkuminen, jokirannan aloituspaikalta lähtevä 700 m:n pituinen esteetön pitkospuureitti johtaa esteettömälle lintulavalle.

Lakeuden jokiluontopolku on 25 kilometriä pitkä vetinen kolmio. Lakeuden jokiluontopolun varrella ei ole yhtään koskea. Myös virtaus on yleensä niin pieni, että kolmion voi meloa kumpaan suuntaan tahansa. Reitillä on 7 laituria ja 30 opaskylttiä. Kyllit kertovat pohjalaisen jokiluonnon ja jokirakentamisen ihmeistä. Kolmion jokaisessa kulmassa on pato, jonka ohitusta on helpotettu laiturilla.

Alajoen arvokkailla maisema-alueilla kiertää Alajoen luontopolku, tuhansia hehtaareja viljavaa lakeutta.

Kaupunkipuiston alueella on kolme uimarantaa: Sahalammen uimaranta, Kyrkösjärven uimaranta ja juuri valmistunut asuntomessualueen uimaranta.

Rintalanvuori on luonto- ja virkistysarvoiltaan merkittävä kohde. Kohde on luonnontilainen ulkoilu- ja virkistysalue.

Keskustassa kaupunkipuiston alueella sijaitsevat aktiivisessa käytössä olevat keskustan urheilupuisto sekä uimahalli-urheilutalo.

Muita kokonaisuuden kannalta tärkeitä rakennuksia/rakennusryhmiä

Wegeliuksenkujan vuonna 2011 valmistuneet rivitalot edustavat kansallisessa kaupunkipuistossa uutta arkkitehtoonisesti hyvin suunniteltua kokonaisuutta ja tuovat alueeseen oman lisämausteen arkkitehtoonisena kerrostumana. Arkkitehdit LSV:n Juha Luoman suunnittelemat rakennukset on integroitu hienosti Seinäjoen rantamaisemaan.

Tapahtuma-alueet

Seinäjoen kaupunki on vireä, maaseudun äärelle ulottuva kaupunki, joka tunnetaan suurista kaupunkitapahtumistaan.

Kirkkokatu

Seinäjoki on vahva ja perinteikäs tapahtumakaupunki. Kirkkokatu on erittäin merkittävässä osassa heinäkuun aikana suurien kaupunkitapahtumien aikana. Tangomarkkinoiden ja Vauhtiajojen tapahtumapaikat sijaitsevat Kirkkokadulla Vapaudentien ja Koulukadun välisellä alueella. Kadun ajoradan ja pyörätien välissä on näyttävät lehmusistutukset, mutta katualue kaipaa lisää viihtyisyyttä laajojen asfaltoitujen katualueiden rinnalle. Alueelle onkin tarkoitus suunnitella erilaisin kiveyksin ja istutuksin uutta ilmettä unohtamatta kadun tapahtumapaikkaroolia.

Kirkkokadulla Seinäjoen uoman kohdalla sijaitsee myös Kaanaa Linesin jokilaituri, josta on lähtenyt jo vuodesta 1993 lähtien suosittu jokilaivaristeilyt.

Törnävän alue

Seinäjoen kaupunginpuutarhuri Arvo Toivola laati vuonna 1962 suunnitelmat Törnävän alueen virkistys- ja huvikeskukselle. Suunnitelmat toteutettiin 1960-luvulla. Toivolan suunnitelman mukaan aluetta lähdettiin muokkaamaan kaupungin virkistys- ja huvikeskukseksi, jonka myötä alueelle valmistui Törnävän Kesäteatteri vuonna 1965.

Tänä päivänä luonnonkaunis Törnävän kartanopuisto alueineen tunnetaan paikkakunnan historiasta kertovien rakennusten kokonaisuutena, suosittuna tapahtumapaikkana ja viehättävänä puisto- ja virkistyskeitaana Seinäjoen jokimaisemassa. Ympäristö on kokonaisuudessaan valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

Törnävän puistoalueella järjestetään erilaisia massatapahtumia, joista tunnetuin on Provinssirock, joka on yksi Suomen suurimmista rockmusiikkifestivaaleista. Provinssirock on ainutlaatuinen festivaali alueen kulttuurihistoriallisen ympäristönsä vuoksi. Ensimmäinen Provinssirock järjestettiin alueella vuonna 1979, jolloin festivaali oli yksipäiväinen ja käytössä oli vain yksi esiintymislava. Vuonna 1997 Provinssirock laajeni kaksipäiväisestä kolmipäiväiseksi. Vuoden 2008 Provinssirockissa oli viisi lavaa, jolloin festivaalikävijöitä oli ennätysmäärä, noin 80 000.

Törnävän museoalueella ja Östermyran kartanon alueella vietetään vuosittain perinteisiä Östermyra – päiviä, jolloin pääsee nauttimaan museoalueen historiallisesta tunnelmasta. Alueella järjestetään historiaan innostavia työpajoja, joissa pääsee kokeilemaan erilaisia kädentaitoja sekä opastettuja kierroksia, joka mahdollistaa tutustumisen Östermyran kartanon alueella asuneisiin ihmisiin ja eläimiin. Syksyllä 2015 Östermyra päivillä järjestettiin myös kartanonäytelmä Kolme kuningasta – rautaa, ruutia, joka tutustuttaa katsojansa Wasastjernan suvun mielenkiintoiisiin vaiheisiin.

Kartanon entisessä meijerirakennuksessa sijaitsee vuonna 2015 avattu Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon Keidas-luontonäyttely, jossa voi tutustua maakunnan geologiaan ja Seinäjoen seudun luontoon ja eläimiin. Näyttely esittelee eteläpohjalaisen luonnon monimuotoisuutta muun muassa Seinäjoen seudun pienoismallin kautta. Esillä on sekä luonnonsuojelualueita että ihmisen muokkaamia perinnealueita, kuten Alajoen viljelylakeus. Rakennuksessa on myös vuonna 2007 avattu geonäyttely, joka kertoo maakunnan kallio- ja maaperän kehitymisestä sekä hyödyntämisestä.

Kaava- ja suojelutilanne

MRL 68 § 2 mom.

”Kansalliseen kaupunkipuistoon voidaan osoittaa alueita, jotka tämän lain mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- tai suojelualueeksi, arvokkaaksi maisema-alueeksi tai muuhun kansallisen kaupunkipuiston tarkoituksen kannalta sopivaan käyttöön.”

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston alue on kokonaisuudessaan noin 5900 ha, josta yleiskaavoitettuja alueita on noin 3890 ha eli 65% kaupunkipuiston kokonaisalasta ja asemakaavoitettuja alueita noin 500 ha eli 8% alasta. Suurin osa kaupunkipuiston alueesta noin 4990 ha on peltoa, metsää tai suoalueita eli 84% kaupunkipuiston kokonaisalasta.

Maakuntakaava (liitekartta 6)

Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava on vahvistettu ympäristöministeriössä 23.5.2005. Maakuntakaavan suojeluelvoitteet kohdistuvat Seinäjoen kaupunkipuiston alueella useisiin alueisiin. Pohjoisosien valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on osoitettu maakuntakaavassa kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiksi alueiksi. Maisema-alueet on osoitettu maakuntakaavassa myös matkailun vetovoima-alueiksi sekä maaseudun kehittämisen kohdealueiksi. Maakuntakaavan suojeluelvoitteet kohdistuvat myös Alvar Aalto – hallinto- ja kulttuurikeskukseen sekä Törnävän alueeseen. Alueet kuuluvat kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiksi alueiksi sekä valtakunnallisesti merkittäviksi kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi kohteiksi.

Maakuntakaavassa Paukanevan alue on osoitettu pääosin Natura 2000-verkostoon kuuluvaksi alueeksi ja alue kuuluu matkailun vetovoima-alueeseen. Seinäjoen kaupunkipuiston ulkoilualueet Jouppilanvuori ja Kyrkösjärven tekojärven virkistysalue, Hallilanvuori ja Malkakosken alue on osoitettu maakuntakaavassa virkistysalueiksi. *Maakuntakaavalla suojellut kohteet, liitekartta 10.*

Lainsäädännön perusteella suojellut kohteet (liitekartta 9)

Kansallisen kaupunkipuiston alueella on useita lainsäädännön perusteella suojeltuja kohteita, jotka sijoittuvat eri puolille kaupunkipuistoa. Alvar Aalto – hallinto- ja kulttuurikeskus sekä Törnävän alue on suojeltu usealla eri suojelumääräyksellä.

Muinaismuistolain (295/1963) nojalla suojellut kiinteät muinaisjännökset:

- Aapraiminmäki, kivikautinen asuinpaikka 743010003, Mikroliitti Oy 2008
- Aunes, kivikautinen asuinpaikka 1000012126, Mikroliitti Oy 2008
- Ruiskallio, kivikautinen asuinpaikka 1000012128, Mikroliitti Oy 2008
- Ruiskallio 2, kivikautinen asuinpaikka 1000012129, Mikroliitti Oy 2008
- Saarelan pajanpaikka, historiallinen työ- ja valmistuspaikka 1000012143, Mikroliitti Oy 2008
- Patakallio Takavuoret, ajoittamaton taide, muistomerkit 743010004, Mikroliitti Oy 2008

- Östermyran rautaruukki ja ruutitehdas, historiallinen teollisuuskohte 1000014482, tarkastus 2014

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla suojellut luonnonsuojelualueet:

- Törnävän Kruutipuiston luonnonsuojelualue 15.10.1948, YSA100110 Asemakaavassa SL Luonnonsuojelualue. Hyväksytty KV 27.1.1992
- Kattilavuoren luonnonsuojelualue, Länsi-Suomen ympäristökeskus 4.2.1999, YSA107206 Yleiskaavassa VR/s Retkeily- ja ulkoilualue, jolla ympäristö säilytetään. Hyväksytty KV 24.10.1994
- Isosaaren-Hoikkasaaren luonnonsuojelualue 17.5.2013, YSA207374 Yleiskaavassa s-1, s-2 ja s-3. Hyväksytty KV 29.6.2009
- Hautalankylän luonnonsuojelualue 28.1.2013, YSA207374 Yleiskaavassa SL-1 Luonnonsuojelualue. Hyväksytty KV 19.12.2005
- Paukanevan yksityiset luonnonsuojelualueet
Länsi-Suomen ympäristökeskus 23.7.2004, YSA200985
Länsi-Suomen ympäristökeskus 29.10.2004, YSA201027
Länsi-Suomen ympäristökeskus 29.10.2004, YSA201026
Länsi-Suomen ympäristökeskus 31.7.2006, YSA202704
Länsi-Suomen ympäristökeskus 31.7.2006, YSA202703
Länsi-Suomen ympäristökeskus 31.7.2006, YSA202702
Länsi-Suomen ympäristökeskus 25.10.2006, YSA202760
Länsi-Suomen ympäristökeskus 25.10.2006, YSA202750
Länsi-Suomen ympäristökeskus 25.10.2006, YSA202759
Länsi-Suomen ympäristökeskus 21.12.2007, YSA202986
Länsi-Suomen ympäristökeskus 15.12.2006, YSA202984

Luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla rauhoitetut luonnonmuistomerkit:

- Kattilavuoren drumliini
- Kyrkösvuoren siirtolohkare
- Kyrkösvuoren käärmeukuusi
- Kyrkösvuoren tuulenpesäkuusi
- Marttilan punatammet 3kpl

Rakennussuojelulain (498/2010) nojalla suojellut kohteet:

- Björkenheimintien silta 201144
Ympäristöministeriö 30.6.2006, YM10/531/2002
- Alvar Aalto hallinto- ja kulttuurikeskus 201291
(sis. Entinen valtion virastotalo, kirjasto, kaupungintalo, kirkkopuisto, teatteri), *Ympäristöministeriö 24.10.2005, YM 6/531/2002*

Kirkkolain (1993/1054) nojalla suojellut kohteet:

- Törnävän kirkkorakennus ja ympärillä oleva piha-alue, 200828
- Lakeuden ristin kirkko, 200827, *Kirkkohallitus 25.2.2003*

Kyrönjoen erityissuojelulain (1139/1991) nojalla suojeltu Kyrönjoki

Hyväksytty eduskunnassa 16.8.1991

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Valtioneuvoston päätös 22.12.2009, MRL 132/1999

- Alvar Aalto hallinto- ja kulttuurikeskus
- Törnävän ruukinalue ympäristöineen

- Törnävän sairaalan alue, piirimielisairaala (Björkenheimintien silta sisältyy myös alueeseen)

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995, MRL 132/1999

Muut arvokkaat kohteet

Paukanevan Natura 2000 -alue

Valtioneuvoston päätös 20.8.1998, Euroopan unionin luontodirektiivin (92/43/ETY) mukaisesti yhteisön tärkeänä pitämä SCI-alue F10800035

Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue

Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava vahvistettu Ympäristöministeriössä 23.5.2005

Suomenselän maakunnallisesti arvokkaat lintualueet:

MAALI-hanke, Suomenselän lintutieteellinen yhdistys SSLTY ry 10/2013

710129 Kyrkosjärvi (6963916:285654)

710142 Kattilavuori (6964800:284500)

Yleiskaava (liitekartta 5)

Voimassa olevia yleiskaavoja ovat:

Keskustan alueen oikeusvaikutteeton yleiskaava, hyväksytty 24.10.1994

Niemistönmaan oikeusvaikutteinen osayleiskaava, hyväksytty 19.12.2005

Eteläisen Seinäjoen ja Itäväylän oikeusvaikutteinen osayleiskaava, hyväksytty 29.6.2009

Halkosaaren ja Kitinojan oikeusvaikutteinen osayleiskaava, hyväksytty 15.11.2010

Kaavoitusohjelmassa on Niemistön osayleiskaavan tarkistaminen ja laajentaminen Kiikun alueelle. Alustava aluerajaus on osittain kansallisen kaupunkipuiston alueella. Kansallisen kaupunkipuiston alueelle ei kohdistu yleiskaavassa muita maankäytön tarpeita.

Yleiskaavoittamattomia alueita kansallisen kaupunkipuiston alueesta on suurin osa pohjoisosan viljelyalueista sekä Paukanevan alue. Näillä alueilla olevat erityiset arvot on suojeltu maakuntakaavassa.

Yleiskaavalla suojellut kohteet (liitekartta 10)

Oikeusvaikutteinen yleiskaava

- Alueita, joissa sijaitsee LSL 49§:n perusteella suojeltuja liito-oravan, vesisiipan, viiksisipan, pohjanlepakon tai viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikkoja.
- Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita
- Hautalankylän luonnonsuojelualue
- Niemistössä kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti arvokkaita rakennuksia tai rakennusryhmiä yhteensä 7 kpl

Oikeusvaikutteeton yleiskaava

- Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita (yksittäinen rakennus tai laajempi kokonaisuus)
- Esihistoriallisia löytöpaikkoja
- Rauhoitettuja luonnonmuistomerkkejä
- Törnävän Kruutipuiston luonnonsuojelualue (suojeltu asemakaavassa)
- Kattilavuoren luonnonsuojelualue
- Kyrkösvuoren retkeily- ja ulkoilualue, ympäristö säilytetään

Asemakaavalla suojellut kohteet (liitekartta 10)

- Vaasan läänin lääninsairaala
(kaava 02014 hyväksytty 16.9.85 ja kaava 02025 hyväksytty 5.12.91)
- Alvar Aalto – hallinto- ja kulttuurikeskus
(kaava 03076 hyväksytty 19.10.09)
- Törnävän sairaalan alue – Piirimielisairaala
(kaava 14025 hyväksytty 27.1.92, kaava 14041 hyväksytty 24.6.13)
- Törnävän kirkkorakennus, siunauskappeli ja ympärillä oleva piha-alue
(kaava 11029 hyväksytty 22.9.08)
- Törnävän Kruutipuiston luonnonsuojelualue ja rakennukset Kruutipuistossa (kaava 14025 hyväksytty 27.1.92)
- Seinäjoen keskussairaala (kaava 14038 hyväksytty 23.6.08)
- Martinin talo (kaava 11032 hyväksytty 21.9.2015)
- Törnävän museo-alue (kaava 11012 hyväksytty 8.11.83)

Asemakaava tarkistettava (liitekartta 10)

MRL 70 § ”Kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätökseen voidaan kunnan suostumuksella ottaa alueen olennaisten arvojen säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Muut alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeelliset määräykset annetaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa, jonka kunta laatii.”

Alueella on voimassa eräitä vanhentuneita asemakaavoja, joista puuttuu suojelumääräyksiä tai joissa toteutumaton maankäyttötavoite tullaan määrittelemään uudestaan kaupunginhallituksen toimesta. Näillä alueilla ei ole oikeusvaikutteista yleis- tai osayleiskaavaa, joka voisi toimia ohjeena kaavaa muutettaessa, joten kaupunki on kansallista kaupunkipuistoa koskevan hakemuksen yhteydessä tehnyt erillispäätöksen seuraavien alueiden asemakaavoittamisesta.

Hakemusvaiheessa muut alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeelliset määräykset annetaan hoito- ja käyttösuunnitelma-luonnoksessa, päätöksen jälkeen hoito- ja käyttösuunnitelmaluonnoksen pohjalta aloitetaan varsinaisen hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen, joka hyväksytetään aikanaan Ympäristöministeriössä.

Törnävän sairaala alueen pohjoisosa ja vanhat sairaalarakennukset

Alueen kaava (14025) on hyväksytty 27.1.1992.

Kaavassa alue on sosiaalitointa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialue, jolla ympäristö säilytetään (YS/s). Asemakaavassa on annettu suojelumääräyksiä sekä rakennuksille että ympäristölle, rakennukset on suojeltu sr-merkinnällä.

Asemakaavan muutoksen yhteydessä ympäristön säilyttämistavoitteet pysyvät ennallaan. Alueen vaihtoehtoiset uusiokäyttötavoitteet sovitetaan arvokkaaseen kohteeseen ja täsmennetään suojelumerkintöjä. Käyttötarkoituksen muutoksen osalta kaavamääräys tulee olemaan suhteellisen vapaa, jotta rakennusten käyttö voidaan varmistaa. Alueen rakennuksille etsitään uudet käyttötarkoitukset psykiatrian klinikoiden siirtyessä uuteen toimitaloon.

Alueen arkkitehtuuri-ideakilpailua valmistellaan yhteistyössä Seinäjoen kaupungin ja Etelä-Pohjanmaan Sairaanhoidopiirin kanssa.

Alue on Etelä-Pohjanmaan sairaanhoidopiirin kuntayhtymän omistuksessa.

Törnävän kartano, museoalue ja jokivarsipuisto

Alueen kaava (11011) on hyväksytty 25.1.1966.

Kaavassa alue on yleisten rakennusten aluetta (Y1), museorakennusten aluetta (YM) sekä puistoaluetta (P). Suojelumääräyksiä kaavassa ei ole.

Asemakaava on periaatteiltaan toimiva, mutta edellyttää täsmentämistä suoje-luarvojen näkökulmasta. Asemakaavamutoksen yhteydessä lisätään yksilöidyt suojelumerkinnot kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille ja ympäristölle. Alue on kaupungin omistuksessa.

Mallaskosken alue ja vesitorni

Alueen kaava (01002) on hyväksytty 3.3.1942. (vanhin lainvoimainen asema-kaava)

Kaavassa alue on varattu teollisuusalueeksi silloisen käytön mukaan.

Alueella on voimassa oikeusvaikutteeton Seinäjoen yleiskaava, joka on hyväksytty 24.10.1994. Kaavassa alue on julkisten palvelujen ja hallinnon aluetta (PY). Kaavasta puuttuu suojelumääräykset vesitornille.

Alueen asemakaavan muutos on tarpeen erityisesti käyttötarkoituksen ja puuttuvien suojelumääräyksiensä vuoksi. Asemakaavamutoksen yhteydessä lisätään suojelumerkintä kulttuurihistoriallisesti arvokkaalle vesitornille.

Alue on kaupungin omistuksessa.

Ruutipuisto Ys1 kortteli

Alueen kaava (11011) on hyväksytty 25.1.1966.

Kaavassa alue on varattu sosiaalista toimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (Ys1). Alue on Seinäjoen uoman rannalla.

Alue on alavaa ja tulvaherkkää aluetta rakentamiselle, joten asemakaavamutoksen yhteydessä alue kaavoitetaan puistoksi.

Alue on kaupungin omistuksessa.

Pumppurannan rakennukset

Alueen kaava (02010) on hyväksytty 13.4.1982. Kaavassa alue on lähivirkistysaluetta (VL).

Asemakaavamutoksen yhteydessä lisätään suojelumerkintä kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille. Alue on kaupungin omistuksessa.

Pappila

Alueen kaava (11001) on hyväksytty 25.1.1966.

Asemakaavassa alue on Kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue (YK 1). Asemakaavamutoksen yhteydessä lisätään suojelumerkintä kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille. Alue on seurakunnan omistuksessa.

Pankki

Alueen kaava (07018) on hyväksytty 8.4.1991. Kaavassa alue on puistoaluetta (VP). Asemakaavamuutoksen yhteydessä lisätään suojelumerkintä kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille. Alue on yksityisen omistuksessa.

Huhtalan korttelin 35 eteläosa

Alueen kaava (14025) on hyväksytty 27.1.1992.

Asemakaavassa alue on asuinkerrostalojen sekä rivitalojen ja muiden kytkettyjen asuinrakennusten korttelialue (AKR). Asemakaavamuutoksen tavoitteena on osoittaa korttelin 35 eteläinen osa (Brykärinpuisto) kaupunkipuiston rajauksen mukaisesti puistoksi ja tapahtuma-alustaksi. Alue on kaupungin omistuksessa.

Törnävän kirkkotien toteuttaminen Vapaudentien jatkeen toteutuessa

Kansallisen kaupunkipuiston alueella Törnävän kirkkotie yhdistää toisiinsa Törnävän kartanon ja Törnävän kirkon alueet. Alueiden väliin on asemakaavassa osoitettu vielä toteuttamaton Vapaudentien jatkeen katuvaraus. Mahdollisesti toteutuessaan se sijoitetaan kulkemaan upotettuna Törnävän kirkkotien alitse.

Maisemallisesti arvokas Törnävän kirkkotie toteutetaan Vapaudentien jatkeen yli korkealuokkaisella ympäristöön sopivalla silta- tai viherkansiratkaisulla siten, että yhteys säilyy ja näkymä ei katkea ja että myös riittävä luontoympäristön jatkuvuus olisi taattu. Tällöin kansallisen kaupunkipuiston eheys säilyy Törnävän kartanoalueen ja kirkon välillä. Alue on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristö aluetta, joka jo osaltaan määrittelee Törnävän kirkkotien toteuttamistavan.

Vapaudentien jatkeen toteutuminen olisi tärkeää, koska ratkaisu ohjaisi ajoneuvoliikenteen historiallisen Törnävän alueen ohi. Törnäväntie voitaisiin tällöin kaventaa ja toteuttaa puistomaisena, jolloin Törnävän alueen jakava vaikutus poistuisi ja alue yhdistyisi kokonaisuudeksi. Museo- ja kartanoalueen kohdalla Törnäväntie voitaisiin jopa katkaista tai toteuttaa hidaskatuna. Valtakunnallisesti arvokkaasta alueesta voitaisiin tällöin kehittää yhtenäinen puistomainen elinympäristö ja turvata ratkaisulla alueen erityisten arvojen säilyminen.

Maanomistusolosuhteet

MRL 68 § ”Puistoon osoitetaan ensi sijassa kunnan, valtion tai muun julkisyhteisön omistuksessa olevia alueita. Muita alueita puistoon voidaan osoittaa omistajan suostumuksella. Omistajan suostumus ei ole kuitenkaan tarpeen, jos puiston perustamispäätöksessä tai hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei anneta aluetta koskevia 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä.”

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston maa-alueista yksityisten omistuksessa on yhteensä noin 3970 ha, joista suurin osa on pohjoisosien viljely- ja metsäalueita. Seinäjoen kaupungin omistuksessa on noin 1370 ha, johon kuuluu virkistysalueita, puistoja, metsiä, luonnonsuojelualueita, yleisten rakennusten korttelialueita, keskustan katu- ja puistoalueita sekä rakennettuja kiinteistöjä, kuten

Aalto-keskuksen osa. Valtion omistuksessa on suurin osa, noin 521 ha Paukanen Natura 2000-suojelukohteesta. Kansallisen kaupunkipuiston maa- ja vesialueiden omistussuhteet osoittava kartta on hakemuksen liitteenä, *liitekartta 7*.

Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston alueella suostumus on pyydetty kahdelta yksityiseltä maanomistajalta sekä seurakunnalta ja Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymältä:

- Yksityisen omistuksessa oleva Pankin talo Itikan risteysalueella, asemakaavassa puistoaluetta (VP). Suostumus on pyydetty asemakaavamuutoksen laatimiseen, jonka yhteydessä kulttuurihistoriallisesti arvokkaalle kohteelle tullaan lisäämään suojelumerkintä.

- Yksityisen omistuksessa oleva talo Mallaskosken alueella, joka on vuoden 1942 asemakaavassa teollisuusaluetta. Alue on vanhaa saha-aluetta. Käyttötarkoituksen muututtua alueella, alueen asemakaavan päivittäminen tulee ajankohtaiseksi pitkällä aikavälillä. Suostumus on pyydetty asemakaavamuutoksen laatimiseen, jonka tavoitteena on kaavoittaa alue puistoksi.

- Seurakunnan omistama Pappila Törnävällä. Suostumus on pyydetty asemakaavamuutoksen laatimiseen, jonka yhteydessä kulttuurihistoriallisesti arvokkaalle kohteelle tullaan lisäämään suojelumerkintä.

- Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän omistuksessa oleva Törnävän sairaala alueen pohjoisosa. Suostumus on pyydetty asemakaavamuutoksen laatimiseen, jonka yhteydessä ympäristön säilyttämistavoitteet pysyvät ennallaan. Alueen vaihtoehtoiset uusiokäyttötavoitteet sovitetaan arvokkaaseen kohteeseen ja täsmennetään suojelumerkintöjä. Käyttötarkoituksen muutoksen osalta kaavamääräys tulee olemaan suhteellisen vapaa, jotta rakennusten käyttö voidaan varmistaa. Alueen rakennuksille etsitään uudet käyttötarkoitukset psykiatrian klinikoiden siirtyessä uuteen toimitaloon. Alueen arkkitehtuuri-ideakilpailua valmistellaan yhteistyössä Seinäjoen kaupungin ja Etelä-pohjanmaan sairaanhoitopiirin kanssa.

Kaupunkipuistoalueen pohjoisosissa sijaitsevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat yksityisten omistuksessa. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on suojeltu Valtioneuvoston periaatepäätöksellä 5.1.1995 (MRL 132/1999) ja maakunnallisesti arvokas maisema-alue on suojeltu Etelä-Pohjanmaan maakuntakaavan vahvistumisen myötä Ympäristöministeriössä 23.5.2005. Pohjoisosien valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on osoitettu maakuntakaavassa kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiksi alueiksi. Maisema-alueet on osoitettu maakuntakaavassa myös matkailun vetovoima-alueiksi sekä maaseudun kehittämisen kohdealueiksi. Alueilla maanomistajan suostumus ei ole tarpeen, koska puiston perustamispäätöksessä tai hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei anneta aluetta koskevia MRL 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä aiempien suojelupäätösten lisäksi.

Kyrkösjärven länsipuolella sijaitsevat laajat metsä-alueet ovat pääosin yksityisten omistuksessa. Alueet on osoitettu maakuntakaavassa virkistysalueeksi V-1. Yleiskaavassa alueet on osoitettu maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi, ulkoilun ohjaamistarvetta tai ympäristöarvoja (MU), retkeily- ja ulkoilualueeksi (VR) ja retkeily- ja ulkoilualueeksi, jolla ympäristö säilytetään (VR/s). Alueilla maanomistajien suostumus ei ole tarpeen, koska puiston perustamispäätöksessä tai hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei anneta aluetta koskevia MRL 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä aiempien suojelupäätösten lisäksi.

Rintalanvuoren alue on suurelta osin yksityisten omistuksessa. Yleiskaavassa alue on osoitettu maa- ja metsätalousalueeksi (MT). Rintalanvuoren alueelta on rajattu mukaan ns. vuorialue. Yleiskaavaa ei ole tältä osin tarpeen muuttaa. Alueella maanomistajien suostumus ei ole tarpeen, koska puiston perustamispäätöksessä tai hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei anneta aluetta koskevia MRL 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä.

Näiden lisäksi Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston alueella on muita yksittäisiä yksityisten omistamia alueita. Näillä alueilla maanomistajien suostumus ei ole tarpeen, koska puiston perustamispäätöksessä tai hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei anneta aluetta koskevia MRL 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä.

Alueen hoidon ja käytön tavoitteet

Kansallinen kaupunkipuisto on joustava, kaupungin omia toimia ja osallisuutta korostava status, jolla voidaan korostaa ja säilyttää kaupunkiympäristöön kuuluvia arvokkaita kulttuuri- ja luonnonmaisemia sekä virkistysalueiden laajoja kokonaisuuksia. Statuksen kautta kaupunki sitoutuu säilyttämään ja hoitamaan alueella tunnistettuja arvoja. Kansallisen kaupunkipuistoajatuksen tavoitteena on säilyttää yhä tiivistyvissä ja pirstoutuvissa kaupungeissa niiden vanhaa ja arvokasta kulttuuri- ja luonnonperinnettä yhtenäisinä ja laajoina verkostoina. Kansallisen kaupunkipuiston yleiset periaatteet ja alueelle laadittu hoito- ja käyttösuunnitelmaluonnos (MRL 70 §) ovat kaupungin strategian mukaisia ja tukevat kaupungin maankäytön tavoitteita.

Hankkeen valmistelu ja vuorovaikutus

- Törnävän kivinavetassa tiedotustilaisuus 13.6.2008
- Kaupunkisuunnittelujaosto 16.9.2008
- Kaupunkisuunnittelujaosto 9.12.2008
- Tiedotustilaisuus 6.4.2010
- Lakeuden virta, Seinäjoen kansallinen kaupunkipuisto –perustamisselvitys 1.6.2010, päivitetty 12/2013
- Kaupunkisuunnittelujaosto 18.1.2011 (Marja-Terttu Saari)
- Liikunnallinen tapahtuma, Kaupunkipuiston aavistuslähtö 22.6.2011. Kaupunkipuisto tutuksi jokilaiva-risteilyllä, kanooteilla, kajakeilla sekä polku-pyöräillen.
- Kaupunkisuunnittelujaosto 18.3.2014 (esittely)
- Kaupunkisuunnittelujaosto 16.9.2014 (esittely)
- Kaupunkisuunnittelujaosto 18.11.2014 (esittely)
- Kansallinen kaupunkipuisto esillä Pytinki-messuilla Seinäjoen kaupungin osastolla 27-29.3.2015. (Messujen kokonaiskävijämäärä 23 150).
- 21.10.2015 Kaupunkisuunnittelujaosto
- 9.11.2015 Kaupunginhallitus hyväksyi asiakirjat karttaliitteineen nähtäville
- 19.11-18.12.2015 Asiakirjat nähtävillä
- 18.1.2016 Kaupunginhallitus
- 25.1.2016 Kaupunginhallitus
- 25.1.2016 Kaupunginvaltuusto

Seinäjoen kaupunginvaltuusto on 25.1.2016 § 3 hyväksynyt Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen sekä aluetta koskevan hoito- ja käyttösuunnitelma luonnoksen.

Seinäjoella __.__. 2016

Kaupunginjohtaja
Jorma Rasinmäki

Lakiasiaan ja omistajaohjauksen johtaja
Jari Jokinen

Hakemuksen liitteet

1. Ote kaupunginvaltuuston pöytäkirjasta 25.1.2016 § 3
2. Lakeuden virta, Seinäjoen kansallisen kaupunkipuiston perustamisselvitys
3. Hoito- ja käyttösuunnitelma luonnos

Karttaliitteet:

4. Rajaus opaskartalla 1:20 000
5. Rajaus yleiskaavayhdistelmä -kartalla 1:20 000
6. Rajaus maakuntakaavakartalla 1:22 000
7. Rajaus maanomistuskartalla 1:20 000
8. Rajaus ajantasa-asemakaava kartalla kartat A-C 1:10000 ja kartta D 1:5000
9. Luonto-arvot ja lainsäädännön perusteella suojellut kohteet 1:20 000
10. Asema-, yleis- ja maakuntakaavalla suojellut kohteet 1:20 000
11. Rajaus maaperäkartalla 1: 20 000

